

U N I T É

acco

MAAKT KENNIS MET U

FEBE

FEBELCEM

PARTNER OF

infobeton.be

KRIS NEIRINCKX GCV
Bouwkundig tekenbureau
Vlierstraat 73
9120 Melsele
0496 / 56 82 51

archipelago

| ar-te

Departement Architectuur -
Department of Architecture

Vlaanderen
verbeelding werkt

VOORWOORD

Voor de tweede en helaas laatste keer stellen wij vol trots onze Unité voor. In deze tweede editie nemen we u nog een keer mee op een prikkelende reis doorheen architecturale vraagstukken, stedenbouwkundige ontwikkelingen, unieke ervaringen, originele projecten, en nog veel meer. We denken na over het nu en blikken al dan niet voorzichtig vooruit naar de toekomst van de architectuur, onze studierichting en zelfs Existenz...

Dit jaar heeft Unité ook een online uitbreiding op het web geslingerd, waar een meer persoonlijke blik op de architectuur(actualiteit) te lezen valt. Er verschijnen regelmatig artikels van architectuurstudenten en/of -minnaars waarin ze hun hart luchten, de klokken luiden of het gewoon over architectuur willen hebben. Neem zeker een kijkje op onze website!

Deze editie ziet het levenslicht op de Existenzweek, het summum van een jaar Existenz. Verlies uzelf nog niet te diep in deze Unité, maar ontdek ook zeker deze prachtige locatie; een week lang is Gebouw Q – naar onze bescheiden mening – de place to be. Bevindt u zich momenteel niet op de Existenzweek? Neus gerust even in onze kalender om de komende evenementen van Existenz te ontmoeten.

Een magazine als dit maak je niet alleen; we willen daarom graag de instanties en personen zonder wie dit niet mogelijk geweest zou zijn uitdrukkelijk bedanken: het Departement Architectuur, de Faculteit Ingenieurswetenschappen, de sponsors, onze redactie en gastschrijvers, de fotografen en U, onze lezers.

Veel leesplezier.

Evelien Feys | Helena Van Looveren
Verantwoordelijken Unité

[WEB] www.existenz.be/unité

[FB] Unité

[ISSUI] Unité

INHOUDSTAFEL

Voorwoord	1
Existenz is dood, leve Existenz	4
1 Jaar later: de stelplaats	7
Hoe slim wordt onze stad?	12
Tokio: een wereld van verschil	17
Akoestiek vs. brandveiligheid: case study	22
Eras-mussen	24
In beeld: Brecht Heytens	32
Onderscheiding voor architectuur	34
Tot in de wieg	38
Ithaka	42
No Stop City	45
Team XII	50
Addendum	51
Student-en-stad	58
Dankwoord	60

EXISTENZ IS DOOD, LEVE EXISTENZ

Eenzaam en alleen langs de Dijle. Bij dag omringd door een zee van auto's, bij nacht door een zee van leegte. Onopvallend en banaal, wachtend op de genadeslag. Een plek van verval en vernieuwing. - MARTIJN VAN DEN BOGAERT

Existenz neemt dit jaar haar intrek in gebouw Q op de ziekenhuiscampus van Sint-Pieter en Sint-Rafaël. Het is een onopvallend gebouw uit glas en beton; functioneel, goedkoop en eenvoudig. De laatste jaren deed het dienst als tandtechnisch laboratorium voor het maken van kunstgebitten.

De ziekenhuissite in de Leuvense binnenstad kent een lange geschiedenis en werd doorheen de jaren stelselmatig uitgebreid en aangepast. Gebouw Q maakte deel uit van een uitbreiding uit de jaren '60. De nutteloze betonnen kolos aan de Brusselsestraat moest nog verrijzen en van campus Gasthuisberg was nog geen sprake.

Vandaag is gebouw Q bijna het enige relict uit deze periode. Het betonnen blok staat eenzaam en verlaten op het uitgestrekte parkeerterrein. Na Existenz wacht de sloophamer. Een groot deel van de gebouwen rondom staat ook leeg. De ziekenhuiscampus wordt dan ook langzaam uitgedoofd. Steeds meer afdelingen verhuizen naar Gasthuisberg en de voorbereidingen voor de grootschalige herontwikkeling worden getroffen. Enkele waardevolle gebouwen zullen een nieuw leven krijgen; het overige deel, waaronder de omstreden 'Gele Olifant', gaat tegen de vlakte. In de plaats komt het project van de Hertogensite, dat plaats moet bieden aan 540 wooneenheden in combinatie met sociale, commerciële en recreatieve functies. Een project dat zonder meer een grote invloed zal hebben op de Leuvense binnenstad.

De locatie van de Existenzweek is dus tegelijkertijd vreselijk verouderd en brandend actueel. Een leeg bouwsel op een plek vol contrast, geschiedenis en toekomstidealen. Toch was ook dit jaar de zoektocht naar een geschikte locatie geen gemakkelijke opgave. Existenz vist al lang niet meer als enige in het vijvertje van de Leuvense leegstand. Leegstand is hip, dat bewijst het grote aanbod aan activiteiten op verlaten plekken in en rond Leuven. Tegelijkertijd zijn er in Leuven steeds minder leegstaande gebouwen te vinden. De stad is opnieuw een gegeerde plek om te wonen en werken. De blinde vlekken in het stadscentrum verdwijnen één voor één.

Uiteraard kunnen we dit alleen maar toejuichen. Leuven wordt er enkel maar levendiger en creatiever van. Maar is er in zo'n stad nog een plaats voor Existenz? Is Existenz nog relevant? Wat is de toekomst van Existenz? Vragen waar we dit jaar veel en lang over gepraat hebben. Gebouw Q is misschien de voorbode van een nieuwe aanpak voor Existenz. Een aanpak die niet meer focust op de schande of de schoonheid van een leegstaand gebouw maar daar voorbij kijkt.

Gebouw Q is een lege schelp, een omhulsel voor de Existenz-activiteiten. Afbraak is geen vraag maar een evidentie. Waar het echt om draait, is de ruimte die vrijkomt. Wat kan of zal er in de plaats komen? Gebouw Q moet aanzetten tot nadenken over de toekomst van de Hertogensite en de hele Leuvense binnenstad. Existenz wil bijdragen aan het maatschappelijk debat, ogen openen en grenzen verleggen. Gebonden door regels, imago en geld, is rebelleren geen optie meer. Tegen de stroom ingaan is bijna onmogelijk geworden, dus gaan we met die stroom mee. Maar bepalen wel onze eigen koers.

Existenz is dood, leve Existenz.

1 JAAR LATER: DE STELPLAATS

De oude stelplaats van de Lijn vormde vorig jaar het decor van de jaarlijkse Existenzweek. De grote hal waar vroeger de bussen onderhouden en gerepareerd werden, werd omgebouwd tot het centrale binnenplein van het vijf dagen durende evenement. In de ruimtes erachter werd plaats gemaakt voor allerlei randactiviteiten, feestjes en workshops. Tijdens een intense week met een brede waaier aan activiteiten daalt de hipster festivalsfeer op je neer, en kan de gemiddelde instagrammer naar hartenlust zijn collectie vierkante foto's bijwerken. Maar dat is niet het enige waar de Existenzweek om draait. -WILLEM HUBRECHTS

Oorspronkelijk werd de Week georganiseerd vanuit een aanklacht tegen de vele leegstaande panden in Leuven. Door ze een week lang te bewonen en met beperkte middelen om te bouwen, werd het potentieel van de ruimtes naar het oppervlak gebracht. Er werden visies gebouwd, letterlijk: *hands-on*, met de handen in de mortel en soms in het haar.

Intussen is die aanklacht wat verwaterd. Vanuit de stad kwamen er immers heel wat initiatieven om die leegstand aan te pakken. Het werd steeds moeilijker om een geschikte Weeklocatie te vinden. Toch blijft het kritisch potentieel van de week bewaard, niet langer vanuit een aanklacht tegen leegstand, maar vanuit een oproep om het eens op een andere manier te bekijken, door alternatieven te bieden en ogen te openen.

Voor een interessante casestudy moeten we niet ver zoeken: de locatie van de vorige editie. We schrijven nu één jaar later. Wat is er intussen gebeurd met de oude stelplaats? Wat zijn de plannen in de toekomst? En vooral: heeft de Existenzweek hierin een rol gespeeld?

Dat de Existenzweek een tijdelijk project is, blijkt al snel uit zijn naam. Dat is ook een belangrijk argument om een eigenaar van een potentiële locatie te overtuigen het pand te laten innemen: *erin en eruit*. Maar zo'n tijdelijk project heeft ook zijn nadelen. Je bent beperkt tot oppervlakkige ingrepen; een gebouw tot in de kern gaan herdenken zit er niet in.

Anderzijds is een permanente herbestemming van de oude stelplaats ook niet aan de orde. De Lijn heeft voorlopig geen grote plannen met het gebouw en het ziet er ook niet naar uit dat er in de nabije toekomst een investeerder bereid zal zijn zich op de site te gooien.

Het project dat er nu loopt zit hier dus ergens tussenin. Vanuit MijnLeuven, de jeugddienst van de stad, en vzw Onkruid, een organisatie die zich bezighoudt met de heropwaardering van onderbenutte ruimtes in en rond Leuven, kwam er met de steun van stad Leuven het initiatief om de ruimte open te stellen aan de jeugd. Op dit moment hebben drie vzw's hun intrek genomen in het gebouw. De *skate community* van Leuven bundelde de krachten en startte Vzweetje op, die in de centrale hal van het gebouw een indoor skatepark gaat uitbaten. In de hal ernaast stelt de vzw Saté, een sociaal atelier voor staal- en houtbewerking, allerlei materiaal, machines en diensten ter beschikking aan alle enthousiasteling en die graag met hun handen bezig zijn. Zij gaan ook allianties aan met gelijkgestemde organisaties zoals een naaiatelier en een fietsatelier, die op andere vlakken hun expertise aanvullen. Ten slotte is er de vzw Vloer1 die de kleinere kantoorruimtes achterin ombouwt tot volwaardige repetitieruimtes voor Leuvense bands die graag wat komen jammen, maar er de geschikte locatie niet voor hebben. Eén van de ruimtes zou zelfs omgebouwd worden tot professionele opnamestudio waar beginnende bandjes voor een spotprijs hun eerste demo kunnen opnemen. Ten slotte zullen de ruimtes ook gebruikt kunnen worden voor evenementen zoals tentoonstellingen of optredens. Dit moet een plek worden voor alle Leuvense jongeren.

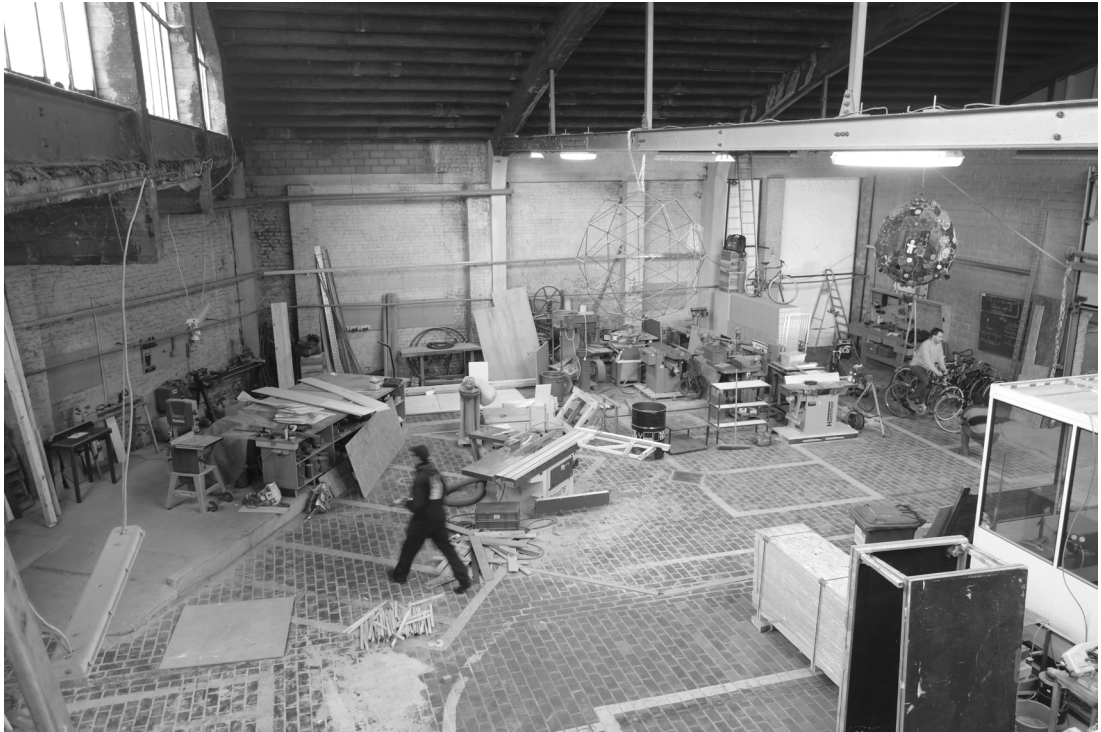
Verschillende werkgroepen met elk een ander opzet en publiek komen letterlijk samen onder één dak. Op die manier kunnen er interessante synergieën ontstaan.

Deze initiatieven zijn gebundeld onder de naam STELPLAATS. Een belangrijke kanttekening: het project is aan een proefperiode begonnen van twee jaar. Daarna zal het geëvalueerd worden door de stad Leuven, waarop zij kan beslissen om de samenwerking al dan niet verder te zetten. Het is een beperkte periode om te bewijzen dat er wel degelijk een nood is aan deze initiatieven. Het schippert ergens tussen een tijdelijk project en een permanente invulling van het gebouw, en moet een labo-omgeving worden waar concepten en projecten ruimte en tijd krijgen om te ontwikkelen. Het gebouw zelf laat in de ruwheid van zijn architectuur dat experiment ook toe. Het laat toe dingen fout te laten gaan en buiten de lijntjes te kleuren. Twee jaar, dat zijn 104 weken. En als je al ziet wat er op één Existenzweek kan gebeuren is de optelsom al snel gemaakt. Deze redenering is misschien kort de door de bocht, maar ze illustreert dat er zeker wel potentieel is.

Anderzijds is twee jaar ook niet erg lang. Neem nu pakweg de vzw Vloer1 die de voorbije maanden bezig is geweest met het bouwen van geluidsdichte box-in-box repetitieruimtes met voldoende akoestische demping en andere technische eisen. Daar kruipt veel tijd en geld in. Als je dan weet dat het project over twee jaar zomaar kan afgeblazen worden, begrijp je dat de organisatie ergens ook wel onder druk staat.

Het wordt dus afwachten, maar dat het gebouw de komende twee jaar voor de volle 100% gebruikt zal worden, dat is zeker.

De vraag die nu nog op de lippen brandt, is natuurlijk of de Existenzweek, nu één jaar geleden, een belangrijke rol heeft kunnen spelen in de ontwikkeling van dit verhaal. Het antwoord moet misschien wat genuanceerd worden. Er was al heel lang nood aan ruimte voor de jeugd. Verschillende opties werden overwogen en ook de stelplaats was al langer een optie. Het is echter zo dat een evenement als de Existenzweek laat zien wat er mogelijk is met de verschillende ruimtes: het kan beleidsmakers warm maken en initiatiefnemers inspireren. Die rol is zeker niet onbelangrijk. En dat is uiteindelijk waar de Existenzweek voor staat. ◀◀

FOTOS: Willem Hubrechts

Londen of Leuven: de uitdagingen voor de architecten van vandaag zijn overal dezelfde. Ruimtelijke beperkingen, duurzaamheidsvraagstukken, politieke inmenging en een voortdurende vraag naar meer ruimte voor minder geld. Om die uitdagingen al van bij de start het hoofd te kunnen bieden, doet het Britse Yurky Cross Chartered Architects rechtstreeks beroep op haar ideale ontwerppartner: Vectorworks®. Deze gebruiksvriendelijke CAD-software en haar uitgebreide BIM-mogelijkheden bieden creatieve ontwerpers telkens weer de perfecte omgeving om praktische architectuur te combineren met visie, zo bewijzen onder meer de volgende twee Londense projecten.

DE RUIMTELIJKE INVULLING VAN LEWISHAM

Voor een omvangrijk project op Lewisham High Street bedacht Yurky Cross een passend concept van 51 wooneenheden met daaronder enkele zakelijke panden, samen goed voor zo'n 2000 m². In een volgebouwde stad

als Londen is het essentieel om de weinige beschikbare ruimte optimaal te benutten. De keuze voor een hoog hoekgebouw als blikvanger leek dus vanzelfsprekend - behalve voor de buurtbewoners.

Vooraf over het uitzicht van het bouwwerk had iedereen een mening. Het gebouw moest in het straatbeeld passen, maar er tegelijkertijd ook uitspringen. Uiteindelijk wist het ontwerpteam de critici te overtuigen met een gedetailleerde grafische weergave van de gevel, die een opvallend baksteenpatroon vertoont. Dankzij het BIM-model in Vectorworks bleek het aanpassen van de plannen niet eens zo'n monnikenwerk: "het raamgereedschap in Vectorworks en het gebruik van symbolen (die toelaten gelijkaardige elementen snel te dupliceren en aan te passen, red.) vereenvoudigden ons werk aanzienlijk", herinnert architect Christiaan Briggs zich. Het bedrijf werd bovendien meermaals geprezen voor haar knappe renderings - een eer die Briggs opnieuw graag deelt met Vectorworks, gezien haar veelzijdige grafische opties.

In een project van deze schaal breekt altijd een moment van tijdnood aan, waarbij de teamleden over elkaar struikelen om kleine elementen te wijzigen zonder het geheel uit balans te brengen. Yurky Cross pakte het met het gereedschap Teamwerk in Vectorworks efficiënter aan: iedereen kan tegelijkertijd aan het project bezig zijn, maar slechts een persoon per keer kan een specifiek planonderdeel bewerken. Gedaan met de verwarring.

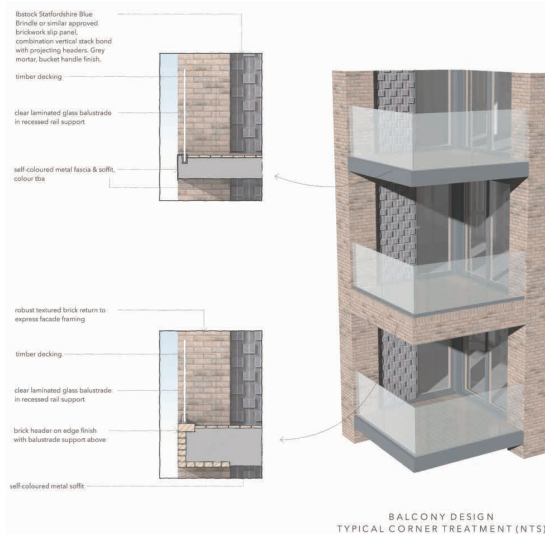
GESCHIEDENIS SCHRIJVEN IN ORANGERY LANE

Nieuwe projecten moeten altijd inspireren, maar een wereldstad als Londen laat ook haar geschiedenis graag spreken. Bij de uitwerking van het Orangery Lane-project in Greenwich - bestaande uit 46 appartementen en 900 m2 zakelijke ruimte - botste Yurky Cross op een beschermd erfgoed in de straat. Dit zorgde voor een nog intensere discussie over het uitzicht van het project: moest het ontwerp aansluiten bij de historische omgeving of net opvallend anders zijn?

Experten werden geconsulteerd, buurtbewoners gehoord en de plannen werden keer op keer aangepast. Om de esthetische impact van het ontwerp op de publieke ruimte visueel voor te stellen, liet het architectenbureau 3D-modellen van de omgeving uitwerken. Deze modellen werden in Vectorworks geïmporteerd en dienden als referentie doorheen het ganse ontwerpproces. Met elke wijziging kwamen de architecten weer wat dichterbij de gedroomde uitvoering.

De finishing touch voor dit project was Briggs' slimme gebruik van Camera Match: met deze Vectorworks-tool kunnen architecten hun ontwerpen naadloos in een foto van de bestaande omgeving integreren en zo een semi-realistische weergave creëren voor de architecturale buitenstaanders. "Vectorworks heeft altijd al een stap voor gehad op de concurrentie als het op 2D-visualisatie aankomt", aldus Briggs. Het gelauwerde architectenbureau werkt dan ook al meer dan 20 jaar met deze ontwerpsoftware. "De software is flexibel en we kunnen werkelijk alles modelleren wat we bedenken." Het grootste voordeel zit volgens Cross in het alles-in-een-principe: "we hebben geen aanvullende software nodig. Vectorworks biedt ons alles wat we nodig hebben inzake conceptueel ontwerp, presentatie, modelleren...Echt alles."

AFBEELDINGEN: Yurky Cross Chartered Architects

HOE SLIM WORDT ONZE STAD?

De stad staat voor een grote uitdaging. Om onze omgeving leefbaar te houden, zullen we met z'n allen in de stad of alleszins een stedelijke omgeving moeten gaan wonen. In deze conservatieve tijden botst dat in Vlaamse velden nog op veel kritiek en onwil, maar toch is het onvermijdelijk. En dat zal de problemen die zich ook nu al in de steden manifesteren niet simpeler maken. Luchtvervuiling, (kans)armoede, veiligheidsobsessie, segregatie, en dat allemaal in een steeds meer gepolariseerd klimaat: het is een moeilijke, maar uiterst belangrijke opgave. Technologie en de zogenaamde 'smart city' worden regelmatig als een mogelijke oplossing opgeworpen, maar het is nog maar de vraag in hoeverre deze technologie in staat is om de bijzonder complexe vraagstukken van de toekomstige stad op te lossen.

-EVELIEN FEYS

Al eeuwenlang worden er toekomstvisies over de stad uitgeschreven en –getekend: van de filosofische exploratie van 'de ideale stad' in de 'Politeia' van Plato, naar de symmetrie en het éénpuntperspectief van Carnevale en de utopie van Thomas More in de renaissance, tot de *Ville Radieuse* van Le Corbusier en Thomas F. Andersons visie voor Boston in de 20e eeuw. Deze teksten en ontwerpen zijn steeds – hoewel hun bedenkers soms het tegendeel beweren – uitermate politiek en zijn een product van hun specifieke historische context. Dit is logisch: als men pretendeert de ideale stad te kennen, dan is die stad gebaseerd op een idee of overtuiging, die dan weer zowel voortgebracht wordt door ideeën van die tijd en ruimte, als in contrast staat met een huidige situatie die veranderd moet worden.

Het valt op dat de meeste utopische plannen uitgaan van een soort *tabula rasa*, en vrij statisch zijn: er wordt een ideaalbeeld voorgesteld dat voor de eeuwigheid zo zal blijven – af en toe wordt er ook iets gezegd over eventuele uitbreidingen, maar dat is dan eerder bijzaak. Het is zo menselijk, de overtuiging dat de mensheid heel de geschiedenis lang naar dit punt heeft geklommen, en dat de situatie zoals ze nu is altijd zo zal blijven.

Deze ideeën staan echter in sterk contrast met de realiteit vandaag: de ongelooflijke snelheid waarmee dingen zich ontwikkelen en transformeren, het besef van tijdelijkheid, kleine of minder kleine revoluties die overal om de hoek loeren, ...

De toekomst is hoopvol en dreigend tegelijk, en bovenal hebben we eigenlijk geen flauw idee wat we moeten verwachten, enkel dat het waarschijnlijk allemaal erg snel zal gaan. We hebben met andere woorden nood aan een stad die flexibel is, die dynamisch genoeg is om een antwoord te kunnen bieden op die veranderingen.

Smart cities zijn het nieuwste stedelijk fenomeen; ze schieten overal ter wereld uit de grond. Een *smart city* is een stad waarin technologieën geïntegreerd worden die data verzamelen, om die data dan te gebruiken voor het veiliger, gezonder en efficiënter maken van onze steden. Zo herdenken we de manier waarop steden bestuurd worden.

In de zomer van 2015 liep in ArkDes – een architectuur- en designmuseum, gevestigd in het Moderna Museet in Stockholm – de tentoonstelling ‘*Reprogramming the city*’. Het is een globaal concept, gecreëerd door Scott Burnham, Amerikaans *urban strategist*. Het doel is om verschillende manieren te ontdekken om de stad te herprogrammeren, om te laten zien hoe architectuur en design deel kunnen uitmaken van een oplossing voor stedelijke problemen.

De tentoonstelling plaatste meer dan 40 projecten in de kijker, zowel in Zweden als in de rest van de wereld. Allemaal onderzoeken ze hoe het ontwerp en de functies van de stad gehackt kunnen worden. De projecten komen voort uit de overtuiging van Burnham die de stad overloopt van onbenut potentieel, die met genoeg initiatief en verbeelding getransformeerd kan worden tot concrete oplossingen, gebaseerd op de specifieke, bestaande omgeving.

Enkele voorbeelden van projecten zijn: hightech bijenkorven op de verloren ruimte van de vele ronde punten in Stockholm, een reclamebord in Peru dat de bevolking – die leiden onder het tekort aan drinkwater, ook al is de luchtvochtigheid er enorm hoog – toelaat om het op het bord gecondenseerde water af te tappen, lichttherapie in bushokjes om tegemoet te komen aan het donkere klimaat van de Zweedse winter, ...

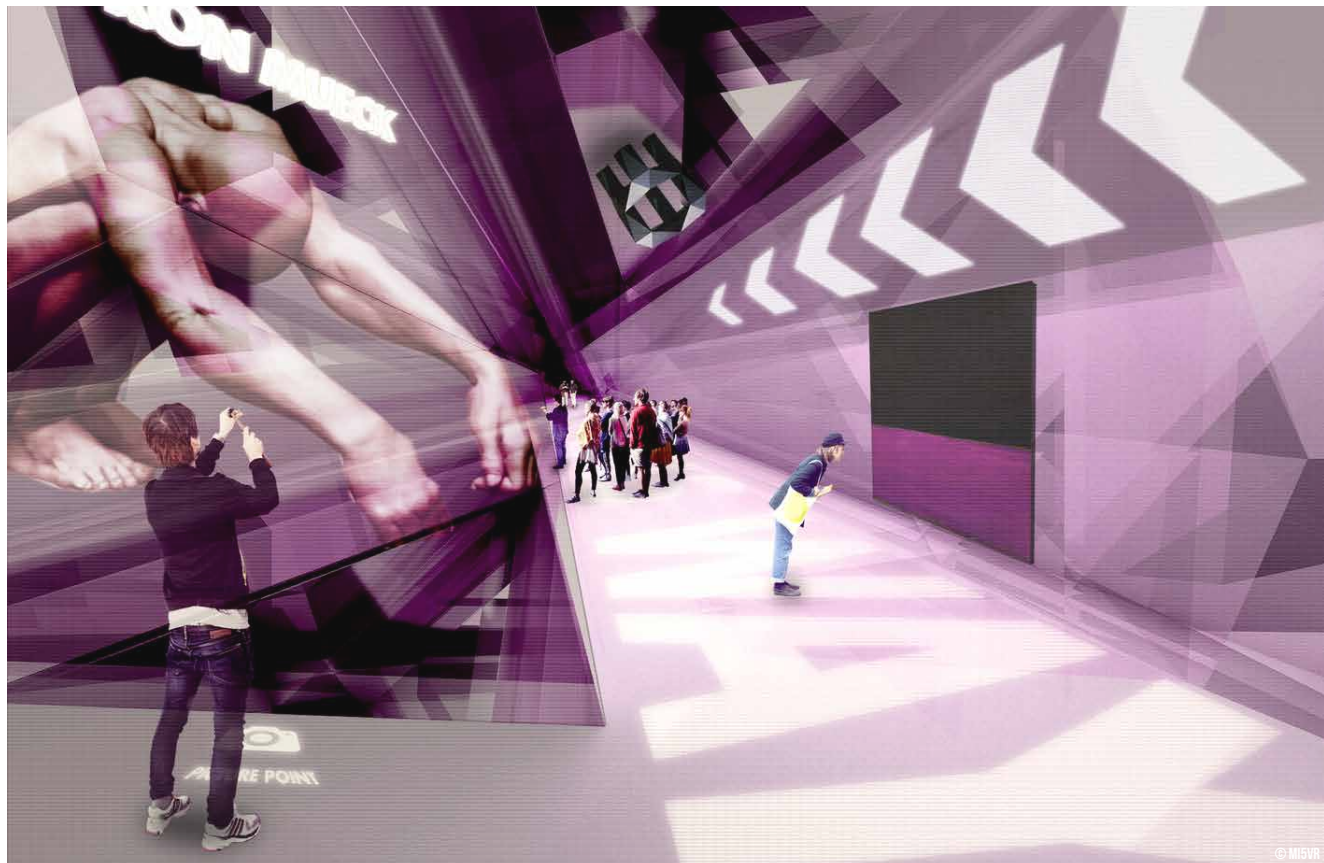
Hoewel deze projecten absoluut betekenisvol zijn, blijven ze steken op het niveau van prikkels in het stadsweefsel: ze ambiëren geenszins om een structurele verandering teweeg te brengen in de patronen van de stad. En dat is net wat er vaak gebeurt bij technologie-gebaseerde architectuur of stedenbouw. Het zijn een soort van gadgets die verspreid zijn over de stad, wat leuk en interessant en dynamisch is, maar de vraag rijst of dat wel genoeg is.

Een ander uiterste is de volgende stelling: wat gebeurt er als we elk probleem proberen op te lossen met technologie? Schermen hebben de wereld overgenomen: smartphones, laptops, tablets en reclameborden overheersen onze maatschappij. Met de komst van *virtual reality* is het zelfs mogelijk om niet langer te beseffen dat je op een scherm aan het kijken bent. Dit geeft veel mogelijkheden: mensen kunnen emoties voelen en ervaringen meemaken waar ze anders nooit toegang tot zouden hebben. Er is ook een mindere kant: *virtual reality* is uiteindelijk een ontsnapping uit de echte, fysieke wereld, wat ervoor kan zorgen dat we onze connectie met en appreciatie voor de bestaande wereld verliezen.

Over het algemeen wordt eerder *augmented reality* naar voren geschoven als de technologie voor de toekomst, omdat zij nog een connectie heeft met de echte wereld. Het is mogelijk dat deze technologie ons weg kan trekken van het scherm – ook al kijken we technisch gezien nog steeds op een scherm – en ons opnieuw in de echte wereld kan plaatsen. Voor architecten is het natuurlijk een prachtige tool: ze kunnen samen met klanten

boven: een woning in een garagebox.
onder: een ondergrondse moestuin.

rondlopen in hun toekomstige woning of in een ander gebouw. De grootste uitdaging ligt daarin bij de makers van die virtuele elementen: in hoeverre kan een simulatie een echte ruimte benaderen, op visueel vlak, maar ook qua psychologische en emotionele gevoelswaarde?

Nog een bedenking bij de *smart city* is toegankelijkheid. Technologie kan daarin een enorme ondersteuning bieden, bijvoorbeeld voor mensen met een fysieke beperking. Maar wat als die technologie net een barrière vormt? Wat als die technologie ervoor zorgt dat bepaalde mensen of bevolkingsgroepen om welke reden dan ook geen of een meer beperkte toegang hebben tot de *smart city*? De digitale wereld heeft al bewezen een enorme verbindende kracht te hebben, maar tegelijkertijd *ontvrienden*, blokkeren en *muten* we erop los. Is de *smart city* een inclusieve, verbindende stad, of bevestigt ze alleen maar de segregatie en ongelijkheid die nu zo sterk aanwezig is in grote én kleine steden?

Daarenboven bestaat het gevaar dat we blijven priemelen in de marge, dat we handigheden creëren in plaats van behoeftes, illusie in plaats van

transformatie, kwetsbaarheid in plaats van veiligheid. Het valt op dat in vele *smart city* ontwerpen en ideeën bepaalde elementen van onze huidige steden niet of zelden in vraag gesteld worden, bijvoorbeeld individueel, gemotoriseerd transport. Moeten we niet, in plaats van de stad een data update te geven, de manier waarop we denken en leven omgooien? Moeten we technologie niet gebruiken om, in plaats van onze rommel op te kuisen, een échte, structurele verandering te induceren in de manier waarop mensen samenleven? Anders zou de *smart city* wel eens gedoemd kunnen zijn tot het vormen van een vergrootglas voor de donkere kanten van onze samenleving.

Om niet te eindigen in het pessimisme, is er nog dit: technologie heeft een enorm potentieel om de wereld te verbeteren, voor iedereen. Het is simpelweg noodzakelijk om zich niet te laten afleiden door mooie beelden en flitsende lichtjes, maar om op een kritische manier na te denken hoe data de complexe, stedelijke problemen zal beïnvloeden. De oplossing kan liggen in het inclusiever maken van de groep mensen die onze steden vormgeven en leiden. Vooral het navelstarende, mannelijke, rijke en witte Westen mag zijn ogen wel

Brecht Heyrens Plastered Neon © ARCHIRAP GALLERY

TOKIO: EEN WERELD VAN VERSCHIL

*J*apan is meer dan het land van sudoku, sushi en de rijzende zon. Meer en meer Japanse architecten prijken op het internationaal architectuurpodium en het land heeft de laatste decennia een ongelofelijk rijk architectuurpatrimonium opgebouwd. In het jaar dat de 2BIRA-reis Japanse horizonten opzoekt, kunnen we het niet laten liggen om eens te gaan praten met het brein achter deze reis – en sinds kort ook Japankenner – Geert De Neuter. In een exclusief interview gaan we op zoek naar de Japanse identiteit. Waar verschilt de Japanse cultuur zo van de onze? En wat maakt hun architectuur zo bijzonder? - ELISABETH DE CLERCQ & WILLEM HUBRECHTS

© IWAN BAAN Teshima Art Museum

Hoe lang organiseert u de studentenreis al?

GEERT DE NEUTER: ‘Het is de elfde keer dat we deze reis organiseren en tevens het elfde jaar dat ik lesgeef als ontwerpbegeleider aan de ingenieur-architecten van KU Leuven. Voor ik les gaf moesten de studenten elk jaar een dag verplicht naar Londen of Parijs in de lesvrije week – die toen nog de ‘reisweek’ heette. Het programma dat ik voor ogen had was echter te groot voor één dag. Het eerste jaar werd de reis uitgebreid naar twee dagen, het jaar nadien drie en zo kwam er telkens een dagje bij. Uiteindelijk zijn we beginnen reizen doorheen Europa en is de studiereis verschoven naar de paasvakantie. Als je ergens heen reist, moet je niet enkel naar de gebouwen kijken, maar ook naar de stad zelf, en de natuur. Nu trekken we liever rond op studiereis. Tegenwoordig wordt er veel goed werk afgeleverd door kleinere bureaus en is er bijgevolg ook meer te zien. Het is leuker om door atypische streken te trekken en dingen tegen te komen die normaal niet

op je pad liggen.’

Waarom dan nu Japan?

‘Zelf heb ik de Japanse architectuur leren kennen in mijn studententijd. Ik had eens een Frans boekje op de kop getikt met de bekendste projecten van Toyo Ito: The White U en The Silver Hut. Dat was ongeveer alles wat hij toen gebouwd had, iets totaal anders dan wat we hier in Europa kenden. Ik ben zelf van een generatie architecten die nog sterke stromingen heeft meegemaakt. Godzijdank ben ik wel nog beginnen studeren na het postmodernisme. Ik studeerde tijdens de jaren van het deconstructivisme met Zaha Hadid en Daniel Libeskind. Bernard Tschumi is zo een architect die inhoudelijk veel invloed op mij gehad heeft, net zoals Rem Koolhaas. Zijn bureau OMA deed iets totaal anders en slaagt daar nu soms nog in. Daarnaast was er dan de Japanse scène waar je een hele andere attitude terugvond naar architectuur en ruimtegebruik toe.

FOTOS: Elisabeth De Clercq

De generatie architecten die in Japan volgden op Toyo Ito en Tadao Ando zijn architecten van het digitale tijdperk. Ando was eigenlijk nog een heel westerse architect, sterk geïnspireerd door Le Corbusier, wat je ook ziet in zijn statige werk. Toyo Ito daarentegen leidde wel al het begin in van dat elektronische tijdperk. In *The Tower of Winds* toonde Ito bijvoorbeeld al hoe hij geloofde in de toekomstige vitale rol van technologie in architectuur. Digitale architectuur staat voor een soort lichtheid, waar Ando en Le Corbusier eerder voor massa staan. Zeker in het werk van de huidige generatie architecten vind je die lichtheid sterk terug. Japanners hebben eigenlijk altijd al een soort lichtheid gekend in hun architectuur natuurlijk. Denk bijvoorbeeld aan de typische papieren scheidingswanden. Dat is een andere manier van kijken naar architectuur en ruimte dan hier in het Westen.

‘Japanners hebben eigenlijk altijd al een soort lichtheid gekend in hun architectuur.’

Ik zeg nu wel dat Tadao Ando een westerse architect is maar dat klopt ook weer niet helemaal. Het Azuma House is bijvoorbeeld een project dat als een bom insloeg. Het is een klein, smal, betonnen rijhuisje met in het midden een vide en een loopbrug. Wanneer je naar je slaapkamer wil, moet je eigenlijk door de buitenlucht wandelen. Dit illustreert weer het verschil in mentaliteit in hoe zij omgaan met natuur en de elementen. Ik heb er in Europa steeds meer moeite mee dat gepreconditioneerde gebouwen, waar het overal 21°C is, opgedrongen worden. Het idee dat je erin kan slagen een klant zover te krijgen dat hij door de regen naar zijn bed moet gaan is voor ons helemaal niet vanzelfsprekend. In het Moriyma House van Nishizawa is dit idee in zijn extremeit doorgevoerd. Alle functies krijgen een eigen volumetje en de tussenruimtes worden eigenlijk ook leefruimtes. Meneer Moriyma gebruikt de tussenruimtes ook effectief om een boek te lezen, een feestje te geven of om zich te scheren.’

Is de stedelijkheid in Tokio dan ook heel anders georganiseerd? Is een stad als Tokio te vergelijken met de westerse steden die wij kennen?

‘In Tokio heb je van alles. De stad is verticaal opgebouwd. Je gaat eten op de vijftiende verdieping, maar op het gelijkvloers is daar niets van te zien. Denk aan *Delirious New York* van Rem Koolhaas en de torens van Manhattan. Maar ook horizontaal is de stad enorm uitgespreid. Tokio is gigantisch. Frappant is de diversiteit in de verschillende wijken. Op het eerste gezicht verwacht je ook een soort Manhattan-stedelijkheid, maar Tokio is meer dan dat. Het is een conglomeraat van verschillende wijken met elk hun eigen karakter. Met de studenten logeren we in de wijk Nippori. Dat is een wijk met allemaal huisjes van twee verdiepingen hoog, smalle straatjes en steegjes. Het is muisstil daar. In een andere wijk stuit je dan weer op de drukte van een metropool. Speciaal aan deze wijk zijn de talrijke tempels en kerkhoven die tussen de gebouwen verweven zijn. Wij zouden dat morbide vinden en die verschillende functies niet zomaar naast elkaar plaatsen.

Daar is alles ook veel meer onderhevig aan verandering. De Nagakin Capsule Tower bijvoorbeeld staat op het punt om afgebroken te worden, terwijl dat bij ons gegarandeerd geclasseerd zou zijn. De wijze hoe ze daar omgaan met erfgoed en monumenten is niet te vergelijken. Buiten enkele regels over het gabarit kan je daar doen wat je wil. De architectuur kent een complexloosheid die voor ons minder vanzelfsprekend is.

Europeanen vinden het al snel choquerend als er naast een oude tempel een glazen toren wordt gebouwd. Ik denk dat je de stad zo het best laat zien: als een levend weefsel. Zelfs hun monumenten 'leven'. Als je van puur historisch standpunt kijkt, zijn vele tempels 'nieuw'. Vaak worden ze na 20 jaar helemaal afgebroken om op dezelfde plaats een exacte kopie te bouwen. Erfgoed gaat niet zozeer over de materie, maar wel over de plek en wat er gerealiseerd wordt op die plek. Het gaat over het behouden van sfeer en gebruik in plaats van een houten balk bewaren omdat het een oude houten balk is.

Hoewel het een prestatiegerichte maatschappij is, zijn ze heel erg gebonden aan hun tradities en dat geldt ook voor de jongere generaties. Voor ons westerlingen is dat soms moeilijker te begrijpen. Een ritueel is eigenlijk een soort handleiding om op sociale manier om te gaan met elkaar. In het Westen zie je daar meer en meer conflict in ontstaan. Het zijn vooral conflicten in communicatie, omdat een deel van de etiquette verdwijnt. We weten niet meer wat wel en niet gepast is. Iedereen moet tegenwoordig een mening hebben en die liefst ook zo luid mogelijk verkondigen.'

Wat zijn voor u de meest spraakmakende gebouwen?

'Het project dat voor mij het meest eruit sprong is het Teshima Art Museum van Nishizawa. Dat is van zo'n ongeziene schoonheid, zo'n verbazingwekkende simpelheid, van zo'n poëzie. De hele routing is deel van de ervaring. De wandeling vanuit de haven, de berg op, naar die betonnen schelp, is op zich al prachtig. Onder het museum, en dat wist ik zelf niet, zitten kleine waterbronnen. De bodem van het museum is een soort gepolijste beton waar hier en daar kleine gaatjes in zijn geboord. Zo kan het water omhoog borrelen en over het vloeroppervlak paretelen. Omdat de vloer lichtjes uit kommen en kuilen bestaat en zo behandeld is dat het water geen adhesie heeft met het oppervlak, lijkt het alsof er levende waterslangetjes uit die gaatjes omhoog komen. Dat is ongelofelijk poëtisch en moeilijk te begrijpen als iemand het uitlegt, maar echt de moeite waard om eens te bezoeken.

Het Vertical Garden House van Nishizawa in Tokyo vind ik zelf een project dat extreem is op het eerste gezicht, maar tegelijk ook helemaal klopt. Kyoto is een stad met veel smalle, verharde straatjes, en tegelijkertijd is ze enorm groen. Overal staan planten. Een klein borduurtje van nog geen tien centimeter is geen excuus om er geen 17 potjes met planten te zetten. Dat maakt dat die straten toch zacht aanvoelen. En dan begrijp je dat het Vertical Garden House van Nishizawa wel kan werken.'

Is dat dan iets waar we van kunnen leren?

'Dat denk ik wel. Ook in die zin gaat het over een zekere complexloosheid. 17 potjes met planten en voilà, meer moet het soms niet zijn. Aan de andere kant, als je niets doet krijg je saaie, autistische straten. Ik heb zelf ontwerpbegeleiding gegeven in het eerste jaar en iets wat ik in mijn studio van niemand aanvaard heb, zijn ontwerpen van huizen die zich volledig afsluiten van de straat, projecten waar de straat de vijand is. De stad binnenlaten geeft juist een enorme vrijheid. Bijvoorbeeld het NA House van Fujimoto vind ik een mooi voorbeeld van hoe het anders kan. Kwaliteit van architectuur zit niet alleen in de ruimte,

AFBEELDINGEN: v.l.n.r. NA House - Sou Fujimoto; Nagakin Capsule Tower -Kisho Kurokawa; Azuma House - Tadao Ando; Vertical Garden House - Rye Nishizawa; Tower of Winds - Toyo Ito

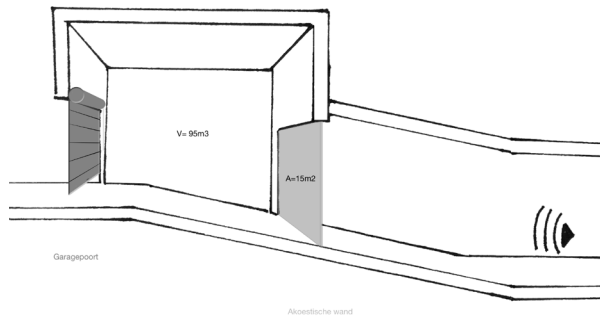
maar soms ook gewoon puur in het hoofd. Hoe je je voelt en gedraagt op een plek naar de omgeving toe: dat zijn zaken die je in veel Japanse projecten terugvindt.'

Voor wie dit jaar niet mee kan op de studentenreis kregen we dit nog mee: Japan ligt minder ver dan je denkt. Als je op het juiste moment boekt, vlieg je voor een paar honderd euro heen en terug. En als je een beetje zoekt, vind je voor een redelijk budget overnachting en eetgelegenheid. Er wordt ons gegarandeerd dat het de moeite waard is. Dus als je er nog geen hebt, maak dan snel die bucketlist en schrijf Japan er maar op, bovenaan in drukletters. Je weet maar nooit... 🏠

AKOESTIEK VS. BRANDVEILIGHEID

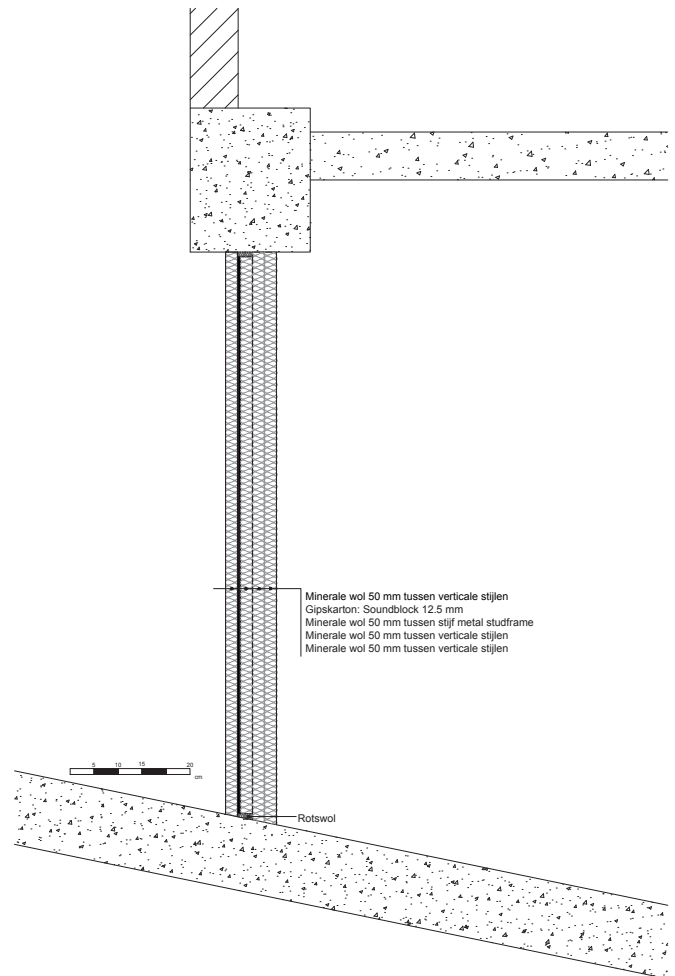
CASE STUDY

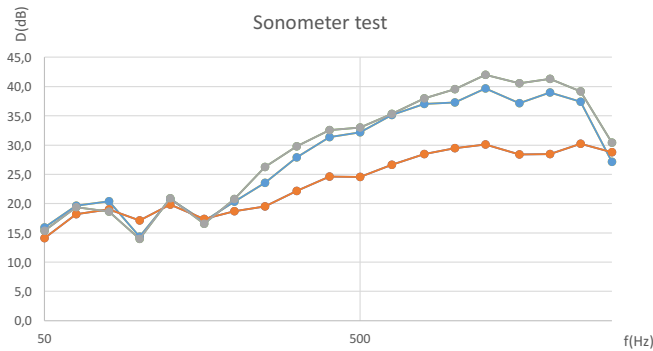
Misschien was je er ook op Bauhaus -1 of heb je ervan gehoord? Op 23 november organiseerden we ver van de Moude markt in de parking van een leegstaand kantoorgebouw op de Diestsevest deze editie met de Brusselse artiesten Le 77, Shungu en Mambele. Het idee van deze toch wel alternatieve feestlocatie is zeer populair maar brengt organisatorisch heel wat meer aspecten met zich mee dan louter artiesten en een bar. Als ingenieur-architecten in spe gingen we de uitdaging aan om een akoestische wand op de hellingbaan van de parking te bouwen en ook metingen uit te voeren. - MURIEL MULIER & THOMAS HAWER

Bij het uitdenken van de wand stuitte we op volgend spanningsveld: geluidsoverlast minimaliseren door een zo groot mogelijke geluidsisolatie waarde te voorzien én de in- en uitrit van de parking moest ook dienen als evacuatiweg in geval van brand voor een bezetting van 250 personen. Idealiter waren dit akoestische deuren die op elk moment geopend konden worden. In ons geval werd de wand zo uitgevoerd dat deze in geval van nood gemakkelijk om te duwen was. Dit zorgde er wel voor dat we de wand niet perfect konden afwerken en er luchtspleten bleven die een nadelige invloed hadden op het isolatieniveau. We brachten al de evacuatieverlichting terug in werking zodat een veilige evacuatie mogelijk zou zijn. Tijdens het evenement werd er niet geklaagd door buurtbewoners, en is de wand niet neergelegd voor een evacuatie.

Omdat de wand niet te zwaar mocht zijn om om te duwen - mede omdat de duwende persoon lager staat dan de wand zelf - werden we beperkt tot het gebruik van één laag Soundblock Gipskarton platen. Die werden bevestigd met een metalstud frame, dat lichtjes vastgekneld werd door het samendrukken van rotswol tussen het frame en de muren. Op de gyproc wand werd aan de binnen zijde drie keer vijf centimeter isolatie aangebracht en aan de buitenzijde nogmaals vijf centimeter.

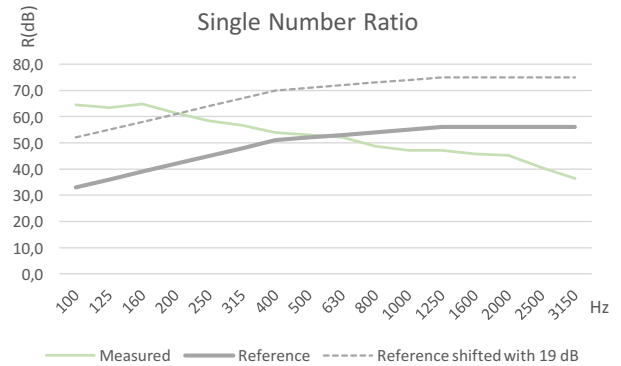
Aan de hand van een sonometer werd het geluidsdruk-niveaueverschil (D) gemeten tussen drie plaatsen achter de akoestische wand in de ontvangstruimte ten opzichte van de uitzendruimte. Bij de metingen verder van de wand worden uiteraard lagere geluidsdruk-niveaus gemeten. We kunnen concluderen dat de wand vooral voor lage frequenties nefast was. We zien twee dips aanwezig in de grafiek, dit zijn de eigenfrequenties van gipskarton en rotswol.

Met de gegevens van het meetpunt (in het grijs aangegeven op de grafiek) van de sonometer test gaan we naar een *single number ratio* voor de gehele wand. Door het verschuiven van de referentiecurve met 19 dB volgens ISO 717-1:1996 bekomen we een R-waarde (geluidsisolatie) van 71 dB bij 500 Hz.

Vervolgens gaf de nagalmtest de nood aan meer absorptiemateriaal aan in de ruimte achter de akoestische wand, deze is afgewerkt met beton en steen. De nagalmtijd - de tijd waarin het geluid afneemt met 60dB na een impuls - werd bij verschillende frequenties opgemeten. Bij lage frequenties kwam dit neer op een twee seconden, voor hoge frequenties op een 0,4 seconden. De hoge frequenties met kortere golflengte worden wel geabsorbeerd omdat op een vierde van de golflengte de golfsnelheid maximaal is, en dit binnen het isolatiepakket viel.

Volgende verbeteringen hadden de geluidsisolatie-waarde ten goede kunnen komen:

- Het plaatsten van een extra gipsplaat met andere dikte zou zorgen voor meer massa en twee verschillende resonantiefrequenties. Dan pas zouden we een massa-veer-massa systeem hebben. De platen zijn best zo slap mogelijk en worden best geschroefd in plaats van verlijmd. Jammer genoeg

was dat niet mogelijk door het extra gewicht dat daar mee gepaard zou gaan.

- De randen van de wand zouden luchtdicht moeten zijn. Dit kan door het afkitten of met een luchtscherm. Voor lage frequenties waren deze geluidsslekken geen probleem maar voor hoge wel.
- De naden van de aansluiting waren niet goed dicht en zouden ook nog geplamuurd moeten worden.
- Uit de nagalmtest haalden we dat het toevoegen van meer absorptiemateriaal in de ruimte tussen de wand en garagepoort de nagalmtijd voor lage frequenties ook veel had kunnen verminderen.
- Als de garagepoort ook als tweede wand beschouwd had kunnen worden, was dit een andere oplossing geweest. Dit kon niet aangezien dit geen deuren waren en permanent open moest kunnen voor de brandweer.

Het was een leerrijke kans voor ons om de theorie eens in praktijk om te zetten en aspecten als brandveiligheid en akoestiek samen te analyseren.

Dit evenement was niet mogelijk geweest dankzij Isolteam. Sponsor van alle akoestische ingrepen waaronder ook de akoestische wand. Graag willen we ook professor Edwin Reynders van het departement bouwkunde bedanken voor het mogelijk maken om metingen uit te voeren.

isolteam.
SLIM ISOLEREN

Elk jaar spreiden enkele archies hun vleugels uit en vertrekken ze voor één of twee semesters op Erasmus. Wij nodigden Jolien, Wouter en Natalie uit voor een gesprek over hun semester in het buitenland. - EVELIEN FEYS & HELENA VAN LOOVEREN

Om te beginnen: waar zijn jullie geweest en waarom heb je voor die stad gekozen?

NATALIE: 'Ik ben naar Madrid gegaan, omdat ik al Spaans kon – al de lessen daar zijn dan ook in het Spaans. Dat leek me wel een leuke uitdaging. Ik vond het ook een leuke stad, als hoofdstad, een stad waar veel te beleven valt.'

JOLIEN: 'Ik ben naar Trondheim geweest, in Noorwegen, omdat het mij helemaal anders leek dan hier, qua land, maar ook de architectuur – Scandinavië en architectuur, dat is toch wel een ding. (gelach) En ik vond het ook geen typische Erasmusbestemming.'

WOUTER: 'Voor mij was dat hetzelfde: de Scandinavische architectuur is toch wel anders, ook meer vooruitstrevend – ook op het vlak van steden. Ik ben naar Kopenhagen gegaan, en dat is de fietsstad. Het circulatieplan dat daar ingevoerd is en hoe zij het autoprobleem aanpakken sprak me aan, samen met de architectuur en nieuwe steden zoals Nordhavn (stadsdeel van Kopenhagen, red.).'

Moest je voor je verblijfplaats veel zelf regelen, of heeft de universiteit dat voor jou gedaan?

JOLIEN: 'Bij mij was alles heel goed geregeld vanuit de universiteit. Zij hadden een kot voorgesteld waar bijna alle Erasmusstudenten een kot nemen, in Moholt, omdat koten daar gemeubeld zijn. Het was heel laat geregeld, maar wel goed.'

NATALIE: 'In Madrid was het heel moeilijk, omdat het zo'n populaire bestemming is en er dus erg veel Erasmusstudenten zijn die daar een kot zoeken. Ik kwam ook maar voor één semester, wat de kotbazen liever niet hebben. Daarbij zijn de huurprijzen in Madrid superhoog: 500 tot 600 euro voor een kot – als je goedkoop wil gaan, moet je echt hard je best doen om iets te vinden. Ik ben zelfs zonder kot moeten vertrekken. Online een kot vinden was echt niet te doen door sites die niet *up to date* zijn. Dus dat was echt, écht moeilijk.'

JOLIEN: 'Mijn kot kostte eigenlijk niet meer dan hier, hoewel Noorwegen wel een duur land is.'

WOUTER: 'Je zou net verwachten dat Spanje goedkoper zou zijn. Maar in Kopenhagen hadden we hetzelfde probleem: in die stad is er echt een groot plaatsgebrek voor studenten. Je krijgt van de universiteit een lijst met mogelijke residenties. Dan geef je jezelf op en wordt er geloot, zo van: 'ah ja, we hebben nog iets, hier...'. Ik zat dus een uur van universiteit op kot: 50 minuten met de trein en 10 met de fiets, elke dag. Dat was soms echt miserie.' (gelach)

NATALIE: 'Pas op, seffens gaat er niemand meer willen gaan!'

WOUTER: 'Maar er is dus wel een probleem met de studentenhuisvesting. Ze zijn wel nieuwe studentenwoningen aan het bouwen, maar toch...'

Hadden jullie veel les, of viel dat wel mee?

JOLIEN: 'Als Erasmusstudent heb je daar natuurlijk wel veel vrijheid in: je kan zelf alles samenstellen en kiezen hoeveel studiepunten je er opneemt. Bij mij was ontwerp het meeste: omdat dat op 15 studiepunten stond, ging daar bijna al mijn tijd naartoe. Zo kon ik wel zelf mijn tijd verdelen en beslissen welke weken ik minder werkte en welke meer. Ik spendeerde heel veel tijd aan ontwerp, maar dat kwam dan wel overeen met de tijd die daarvoor ingepland was.'

NATALIE: 'Voor mij was het vergelijkbaar, met het verschil dat ik 's ochtends les had en pas 's avonds rond zeven uur ontwerp. Mijn namiddagen waren siësta's – Spaans leven hè. (gelach) Dus mijn namiddagen waren vrij, maar dan zat ik wel tot negen uur 's avonds op de campus. Ik werkte in de namiddagen ook wel voor ontwerp, maar ik had toch meer vrije tijd dan hier.'

WOUTER: 'In Kopenhagen werd het systeem gebruikt waarbij er eerst twee uur hoorcollege gegeven wordt en dan twee uur oefenzitting, dus altijd in blokken van vier, waardoor je regelmatig een vrije voor- of namiddag had.'

JULIEN: 'Er is natuurlijk wel veel overlap, omdat je zelf kiest en dan komt alles niet zo mooi uit als hier meestal het geval is. Ik heb dus veel lessen moeten missen omdat ik dinsdag, woensdag en donderdag heel de dag ontwerp had.'

Had je dan ook elke dag begeleiding?

JULIEN: 'Ja, die waren daar altijd. Maar per ontwerpopdracht zaten we met 15 in één groep, met daarbij dan twee ontwerpbegeleiders.'

NATALIE: 'In Madrid was het systeem voor ontwerp minder. Er was één groep van 70 mensen, en als je dan feedback wilde, moest je presenteren. Dus elke dag wordt er gepresenteerd, waarbij er zoveel projecten passeren dat je zelf niet kunt volgen en dan krijg je een klein beetje oppervlakkige feedback. Je zit niet met je documenten bij de begeleiders zodat ze specifieke dingen kunnen

zeggen; het is altijd voor een grote groep.'

En er was echt geen mogelijkheid om individueel feedback te krijgen?

NATALIE: 'Soms kon je achteraf wel eens gaan vragen wat ze precies bedoelden met een bepaalde opmerking, maar ik heb nooit echt diepgaande feedback gekregen.'

Kaatste die bal dan niet keihard terug bij de jury op het einde van het semester?

NATALIE: 'Euhm, ja, daar was geen jury. (ongelovige reacties alom) Ja, ik was ook in shock. Ik was mij al helemaal aan het voorbereiden toen een begeleider mij dat vertelde. Dus je moest gewoon een bundel indienen en dan hebben de begeleiders die 70 projecten op één dag verbeterd en de volgende dag kregen we onze punten.'

WOUTER: 'En met feedback?'

NATALIE: 'Nee, want ik was al terug in België, dus ik heb mijn punten per mail gekregen.'

Dan werk je wel minder voor een einddoel?

NATALIE: 'Ja dat gaf wel minder voldoening. Want ik vond mijn ontwerp wel oké nu, maar het was lang niet zo diepgaand – ik zat er ook niet honderd procent in zoals hier.'

JULIEN: 'Wij hadden net meer jury's. Er waren acht groepjes, dus acht projecten, en na een tijdje ken je die projecten echt wel en leer je ook echt iets uit de presentaties van de anderen. Om de drie weken moest iedereen

Eindjury in Trondheim. (Jolien)

Muziekfestivalletje in Madrid. (Natalie)

presenteren, telkens met een externe jury. Dat zorgt er ook voor dat je niet de laatste week voor de eindjury nog veel beslissingen moet maken, maar dan kan je echt de laatste dingen aanpassen en voorbereiden wat je gaat vertellen.'

WOUTER: 'Maar jullie hebben allebei ingenieur-architect gedaan?'

JULIEN: 'Ingenieur-architect bestaat daar niet. Ik nam zowel vakken op bij de faculteit architectuur als bij de faculteit van de ingenieurs.'

NATALIE: 'In Spanje is een architect sowieso een ingenieur, dus onze opleiding is daar meer technisch. Ik heb dus ook technische vakken gevolgd, in de opleiding architectuur.'

WOUTER: 'Ik zat aan de DTU, een ingenieursuniversiteit. Dus het architectuurvak was er een vak als een ander. We zaten in teams van zes ingenieurs, onder wie één architect. Het was eigenlijk een ingenieursvak, maar er moest dan een architect bij zijn om dat te maken. De opdracht was het ontwerpen van twee kantoorgebouwen, elk 35.000 m², met functies zoals auditoria, een *meeting centre*, een fitness, ... Je hebt een architect, een structureel ingenieur, ingenieurs voor *technical services*, funderingen en brandveiligheid. En dan moet jij als architect een concept bedenken dat de anderen uitwerken. Uiteindelijk heb je dan

drie modellen in Revit, maar er is geen feedback op architecturale aspecten. Het moest allemaal werken en kloppen, maar er was zo weinig architectuur...'

JULIEN: 'Wij konden eigenlijk helemaal zelf kiezen welk ontwerp we opnamen, want er waren dus groepen van 15 studenten die allemaal andere dingen deden: *house design*, stedenbouw en ook meer technische dingen. Je krijgt op voorhand die lijst door en je moet een top drie doorgeven.'

NATALIE: 'Dat was bij ons hetzelfde: de eerste avond van het semester worden er presentaties gegeven over de verschillende onderwerpen. Voor mijn project waren er vier of vijf opties. De eerste week ga je naar die verschillende opties en dan geef je je keuze door.'

Hebben jullie ook samengewerkt met studenten van andere richtingen?

NATALIE: 'Nee, dat was hetzelfde als hier.'

JULIEN: 'Nee inderdaad. Mijn ontwerpvak was eigenlijk echt een stedenbouwkundig vak, maar alle architectuurstudenten konden dat opnemen. Ze kunnen dan ook het volgende semester iets totaal anders kiezen, zoals een sauna bouwen bijvoorbeeld. Het gebeurde wel dat je samenwerkte met mensen die andere ontwerp opdrachten gekozen hadden.'

Bergwandeling in Noorwegen. (Jolien)

‘Gewoon de mensen die je ontmoet, dat is heel mooi.’

Hoe werden de lessen gegeven?

NATALIE: ‘Het was echt wel een ander systeem. Om 8u30 was er bijvoorbeeld een les voor driehonderd studenten, maar dat werd dan door vijf proffen in verschillende lokalen gegeven, zodat je in kleinere groepen les had. De les was heel interactief; je kon altijd vragen stellen. We moesten ook elke week wel een opdracht maken – ik had ook twee partiële examens, dus ik moest tijdens het semester ook meer voor theorievakken werken.’

WOUTER: ‘Dat hadden wij ook: veel interactiever en veel, korte *assignments* inleveren.’

JOLIEN: ‘De manier van lesgeven was bij ons hetzelfde: een aula met ongeveer honderd mensen. We moesten ook elke week een taak maken, maar daar werden geen punten voor gegeven: gewoon indienen was voldoende. Zo had je wel alles al eens doorgenomen voor de examens.’

Een spontane muzikale bijeenkomst in Kopenhagen. (Wouter)

WOUTER: 'De examens waren ook heel anders. Hier is het heel theoretisch en je moet hoge punten halen, maar in Kopenhagen is de puntenverdeling bijvoorbeeld helemaal anders: het gaat van min drie – dat is gebuisd – naar nul, vier, zeven, tien en twaalf. Dat is een raar systeem, maar het is niet de bedoeling om het onderscheid te maken tussen hoe goed studenten zijn. Er is een *mindset* dat iedereen gewoon werkt voor wat hij waard is.'

JOLIEN: 'Ik heb de indruk dat de mensen hier gewoon werken voor die tien en niet meer doen dan nodig is. Soms is het zelfs zo dat je het niet haalt, ook al werk je er heel hard voor. Terwijl in Trondheim studenten gewoon doen wat ze kunnen. Ze willen het goed doen, maar daar buist dus praktisch niemand. Dat is ook niet nodig, want ze werken er wel hard voor.'

WOUTER: 'Ik denk dat we hier even hard werken, maar alleen voor ontwerp. Voor andere vakken zijn we vaak tevreden als we er door zijn. Voor ontwerp gaan we tot het uiterste, maar niet voor de rest.'

JOLIEN: 'In Leuven is het vaak zo dat bepaalde vakken de reputatie hebben gemakkelijk te zijn, maar in Trondheim is dat voor elk vak zo.'

WOUTER: 'Ik had toen zoiets van: waarom zou ik er hard voor werken als ik er toch door ben, maar zo denken zij niet.'

Het gaat dus meer over de kennis of de vaardigheden dan over de punten?

(iedereen stemt in)

WOUTER: 'En dat je in groep kunt werken.'

NATALIE: 'Dat vond ik ook in Spanje – het is een heel anders systeem en ik heb niet zo hard moeten blokken voor mijn examens, maar ik ken het wel even goed door al die taken. Het zit ook op een andere manier in mijn hoofd – eigenlijk gewoon beter. Uiteindelijk, als je het gewoon van buiten blokt, weet je nadien niet meer zo veel.'

JOLIEN: 'Er wordt vaak gezegd dat Erasmus makkelijker is en dat je minder moet studeren. Dat is ook wel zo, maar ik heb wel even veel geleerd dit semester.'

NATALIE: 'Maar gewoon op een andere manier.'

Gingen proffen of begeleiders anders met studenten om?

JOLIEN: 'Bij ontwerp was er één prof en dan één assistent – dat is iemand die dat vak het vorige academiejaar afgelegd heeft. In het begin vond ik dat heel raar. Je weet niet zeker of een andere student je wel echt kan helpen. Maar dat werkt echt wel en het is een goede brug tussen de prof en de studenten. Je krijgt een heel

ander soort feedback van die assistent, bijvoorbeeld over timing.'

WOUTER: 'Wij hadden dat ook voor de andere vakken, dat er zowel een prof is als een assistent die dat vak het jaar daarvoor gedaan heeft.'

JOLIEN: 'Ja, dat was voor ons ook bij andere vakken, maar voor ontwerp vond ik dat eerst echt vreemd.'

NATALIE: 'De proffen waren wel hetzelfde als hier. Alleen waren ze meer aanspreekbaar omdat je met die kleinere groepen zit. Ik was wel praktisch overal de enige Erasmus dus dat hielp ook wel. Maar ook voor de Spanjaarden waren de proffen toegankelijker dan bijvoorbeeld in Leuven. Voor ontwerp was het dan minder, omdat ze met z'n vijven op een rijtje zaten en wat algemene feedback gaven.'

Spraken studenten na de lessen vaak af met elkaar om bijvoorbeeld samen iets te eten, zoals dat bij ons regelmatig gebeurt?

JOLIEN: 'Wij kennen elkaar hier in Leuven echt wel goed, denk ik, want ik had in Trondheim de indruk dat ze met veel meer waren en ook steeds met andere mensen in ontwerpgroepen zaten. In het begin van het jaar kende niemand van de 15 studenten in mijn ontwerpgroep elkaar.'

NATALIE: 'In Madrid studeerden over de vijf jaren 4000 studenten aan de faculteit architectuur, dus dan kan je ook niet iedereen kennen.'

JOLIEN: 'Zij houden het ook wel echt gescheiden. Ze werken hard en efficiënt – zonder tussendoor hun avondactiviteiten te plannen of zo – en om 17u stoppen ze.'

WOUTER: 'Dat vond ik ook echt frappant. Om 17u stoppen die echt, en ze laten dat dan ook zo achter. Wij nemen dat vaak nog meer naar huis.'

NATALIE: 'In Madrid is het ook zo dat de studenten daar meestal echt wonen. Er zijn daarbij ook zoveel Erasmusstudenten dat de Spaanse studenten niet echt geïnteresseerd zijn in Erasmussen, dus als we eens afspraken was dat vooral met Erasmussen onderling.'

Zijn er dingen die jullie echt verbaasd hebben?

WOUTER: 'Ik was wel een beetje teleurgesteld in het ontwerp. Daar had ik ook gewoon veel van verwacht omdat Denemarken veel goede bureaus heeft.'

NATALIE: 'Het is ook niet zo gemakkelijk als gezegd wordt. De leerstof is daar wel serieus. Daar had ik in het begin veel stress voor, maar toen ik partieel examen gedaan had, zag ik het wel beter zitten.'

JOLIEN: 'Ja, ik heb ook harder moeten werken dan ik

verwacht had. Maar als je dan achteraf terugkijkt, dan is het wel waar, dat de examens minder moeilijk zijn.

Ik was positief verrast door de infrastructuur. Er zijn printers waarmee je gratis A0 kunt printen, ruimtes met boren en machines om maquettes in hout te maken, een kamer waar je verf kan spuiten, ...'

WOUTER: 'En gratis koffie...' (gelach)

Hadden jullie veel vrije tijd om de stad te ontdekken?

NATALIE: 'Ik had vaak namiddagen of weekends vrij. In Madrid kan je goedkoop een pas voor openbaar vervoer krijgen, waarmee je zelfs tot buiten de stad kunt geraken. Ik heb echt wel veel gezien, maar ik moest wel werken voor die vrije tijd.'

WOUTER: 'Bij ons was er heel veel te doen op de campus zelf: sportfaciliteiten en zelfs feestjes. Dan besef je dat je eigenlijk niet zo vaak in het centrum komt – en dan kom je daar en dan denk je: dit is waarom ik hier ben. Waarom zit ik heel de tijd op die campus?'

JULIEN: 'Ja dat heb ik ook gehad. Dat is zo een bubbel met allemaal Erasmussers die elke dag feestjes geven.'

'Ik heb echt wel veel gezien, maar ik moest wel werken voor die vrije tijd.'

Ben je op cabin trips geweest?

JULIEN: 'Ja, dat was heel tof. De universiteit heeft houten hutten tot drie uur buiten het centrum van Trondheim. Je kon er één huren voor drie euro per nacht per persoon. Daar was geen elektriciteit of stromend water, gewoon een hut met een kachel waar je enkel geraakt door er naartoe te wandelen. Dat is historisch gegroeid, maar ze worden nu vooral door Erasmussers gebruikt.'

NATALIE: 'Bij mijn weekendtrips gebruikte ik vaak BlaBlaCar – je rijdt dan mee met een Spanjaard. Dat is daar heel populair omdat de treinen zo duur zijn. Dat is ook heel leuk om mensen te leren kennen en Spaans te kunnen praten.'

WOUTER: 'In Denemarken kan je als student heel veel krijgen, bijvoorbeeld een *travel card*, maar het is wel belachelijk moeilijk om in het systeem te geraken. En het maakt echt een groot verschil: je kan met die pas veel treinen gratis nemen, over heel Denemarken.'

Heb je een moment dat je altijd zal bijblijven?

JULIEN: 'Ik heb geleerd hoe leuk het is om een hele dag dood te gaan bij het beklimmen van een berg en om, als je er dan geraakt bent, daar gewoon een uur te zitten en te kijken naar wat je beklommen hebt en hoe mooi alles is.'

NATALIE: 'In het begin van het semester – ik kende niemand – hadden we afgesproken met alle Erasmusstudenten die architectuur deden op een klein festival in Madrid. En niemand kende elkaar, maar dat klikte echt meteen: iedereen studeert architectuur, dus je zit zo'n beetje op dezelfde golflengte. Dat was echt een supertoffe avond, ook al kende ik op voorhand niemand; dat was ook heel geruststellend.'

WOUTER: 'Gewoon de mensen die je ontmoet, dat is heel mooi. Dan leer je Indiërs kennen die heel uw wereld openbreken en vertellen dat ze vroeger moesten jagen op duiven om eten te hebben. Het zijn echt gekke dingen die je hoort. En je kookt samen en leert van alles...'

JULIEN: 'Ja, die mensen zijn eigenlijk ook maar hetzelfde als jij.' ◀◀

EQUITONE

Fibre cement facade materials

EQUITONE

Kuiermansstraat 1
1880 Kapelle-op-den-Bos
Tel: 015/71.74.43
Email:
info.belgium@equitone.com
Website:
www.equitone.com

PROJECT GRÜNEWALD 1026

Complex van 3 passieve stedelijke meergezinswoningen, Grunewald-district Luxemburg

ARCHITECT

STEINMETZDEMEYER architectes urbanistes, Luxemburg

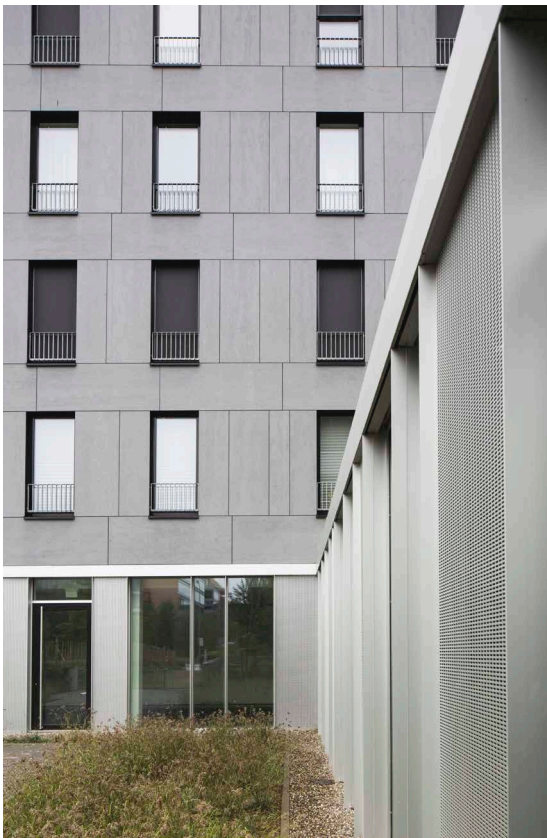
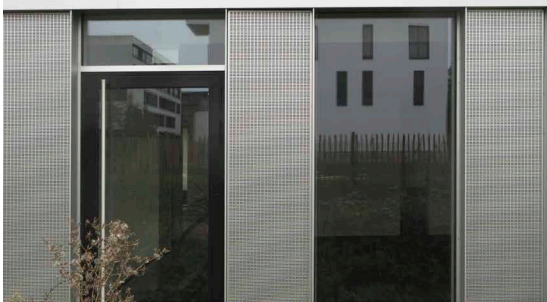
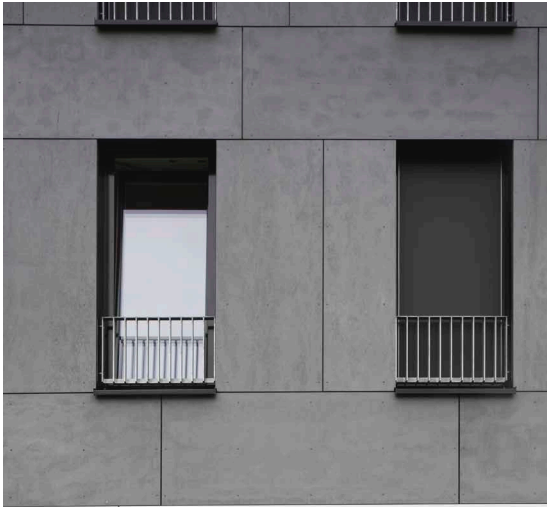
CONCEPT EN VISIE

Voor deze drie woongebouwen met kantoren en medische praktijk, heeft de gemeentelijke sociale huisvestingsmaatschappij gekozen voor een gebouw met een grote stedelijke kwaliteit, rekening houdend met het vooropgestelde budget.

Hoewel een gebouw van energieklassen B gevraagd werd, werd er toch een passief gebouw voorgesteld, klasse A. In aanvulling op de bouwkosten, is het immers zeer belangrijk om ook de stook- en onderhoudskosten zo minimaal mogelijk te houden.

Om deze energie-efficiëntie te verwezenlijken werd gekozen voor een generiek project; herhaling is namelijk een ideale manier om de bouw-, onderhoud- en exploitatiekosten voor de bewoners te verminderen.

In dit project werd de nadruk gelegd op de woonkamer. Door deze naar het zuiden of westen te oriënteren en grote ramen te voorzien, nodigt het landschap zich uit in de appartementen.

FOTOS: Marcel Van Coile

ARCHITECTUUR

De ontmoetingsruimten (keuken en woonkamer) zijn opengetrokken en voorzien van grote glaspartijen. De combinatie van driedubbele beglazing met zuidelijke oriëntatie heeft een zeer positief effect gehad op de totale energiebalans.

Verder zijn de appartementen voorzien van een mooi terras waar het voor de bewoners leuk vertoeven is.

Een extra spatie van 50cm voor de beglazing zorgt voor extra veiligheid bij brand maar vergemakkelijkt ook het onderhoud van de ramen, wat het mogelijk maakt om met grote glaspartijen te werken.

Op de begane grond worden de ruimtes, die gebruikt zullen worden als medische praktijk, verbonden door een plein. De verschillende spreekruimtes zijn voorzien van privé aangelegde tuinen, waardoor inkijk vermeden wordt.

Wat de keuze van het gevelmateriaal betreft, hebben de FUAk omwille van stedenbouwkundige redenen en de SNHBM, die gedeeltelijk eigenaar blijven van het pand en daarom nauw toekijken op de kosten van onderhoud voor zichzelf en de bewoners, de voorkeur gegeven aan het vezelcementmateriaal van EQUITONE.

Dit materiaal maakte het mogelijk de gevels een moderne lay-out te geven en de verschillende volumes tot uitdrukking te brengen. Er werd gekozen voor horizontale elementen voor de ramen en verticale stroken ertussen om de gevels te accentueren. De textuur van het EQUITONE [tectiva] paneel zorgt voor mooie kleurschakeringen, afhankelijk van de installatierichting van de panelen en de lichtinval.

Daarnaast werd er voor de overdekte terrassen hout aanbevolen, waardoor er een contrast ontstaat tussen de minerale materie van de envelop en de holle delen van het privégedeelte, waardoor cocons worden gevormd waar de inwoners het buitengevoel kunnen beleven in alle privacy.

IN BEELD: BRECHT HEYTENS

Brecht Heytens is geboren in Leuven op 9 november 1989, maar woont **B**en werkt op dit moment in Brussel. Hij studeerde beeldhouwen aan het KASK in Gent. Nadien behaalde hij zijn Master in de Vrije Kunsten aan het Sint-Lukas Brussel.

In zijn praktijk als beeldhouwer en installatiebouwer beschouwt Brecht het visuele aspect en het concept van het kunstwerk als even cruciaal, en daarom moeten ze nauw samenhangen. Toch gelooft hij dat een kunstwerk visueel interessant moet zijn, zodat de kijker aangesproken wordt om het werk van dichterbij te gaan onderzoeken en het concept daardoor leesbaar wordt.

Brecht verdeelt zijn plastisch onderzoek in twee sporen. Het ene zijn de lichtinstallaties die hij bouwt met neon. Hierbinnen creëert hij visuele effecten door middel van licht. Hij gebruikt het medium niet als lichtbron om iets uit te lichten, maar als middel om er ruimtelijke tekeningen mee te maken. Bij deze werken gaat er veel aandacht naar de vormgeving van de installatie. Hij zoekt steeds naar een functionele vormgeving waarbij geen enkel onderdeel overbodig is.

Ook de materiaalkeuze is zeer belangrijk voor de kunstenaar. Elke materie heeft bepaalde eigenschappen en bezit een uniek gevoel. Door de juiste materialen te combineren maakt hij een soort coherent materieel verhaal. Hierdoor balanceren zijn lichtinstallaties op de grens met design. Het grote verschil met design is echter dat zijn kunstwerken functieloos zijn, of beter: ze functioneren alleen binnen zichzelf.

Het andere spoor dat Brecht onderzoekt is de ruimte, en hoe een plastische ingreep een fysieke impact kan hebben op de ruimte en de toeschouwer. Dit doet hij onder meer door het experimenteren met de fysieke eigenschappen van een materiaal. Brecht zoekt uit hoe ver hij een bepaald materiaal kan drijven tot het bezwijkt onder zijn fysieke limieten. Hierdoor ontstaan er monumentale, maar zeer fragiele ingrepen in de ruimte die een spanning teweeg brengen die voelbaar is voor de kijker.

Zijn werk is al op verschillende plaatsen in België tentoongesteld en vorig jaar maakte hij zijn debuut in het buitenland met een expo in het Museion: museo d'arte moderna e contemporanea di Bolzano, Italië. ◀◀

ONDERSCHIEDING VOOR ARCHITECTUUR

Niet enkel in de literatuur, de film, de mode, de design, de muziek worden jaarlijks onderscheidingen uitgereikt. Ook in de wereld van het bouwen en de architectuur komen jury's samen om een nog niet uitgevoerd ontwerp te selecteren of één bijzonder gerealiseerd gebouw in de picture te plaatsen, voor een vakgroep of voor een breder publiek. -MARC DUBOIS

Er is een diversiteit aan prijzen in België. Met de jaarlijkse 'Staalprijs' gaat men op zoek naar innovatieve toepassingen voor metaalgebruik, zowel in gebouwen als burgerlijke bouwkunde. De onderscheidingen in verschillende categorieën tonen een productie die vooral binnen de wereld van de constructeurs van nabij wordt gevolgd. Wie jaarlijks in de prijzen valt, haalt nauwelijks de algemene media. De grootste bouwbeurs in België, Batibouw, geeft jaarlijks architectuurprijzen maar ook onderscheidingen voor innovatie op het vlak van energiebesparing. Een organisatie als Europa Nostra gaat op zoek naar kwaliteitsvolle restauraties en renovaties waarbij ook Belgische voorbeelden in de prijzen vallen. De Gentse Universiteit reikt om de vijf jaar de Gustave Magnel prijs uit voor een uitzonderlijk internationaal project op het vlak van burgerlijke bouwkunde.

Ook de Vlaamse Gemeenschap heeft een tweejaarlijkse onderscheiding voor een architect, een erkenning van een voorbeeldige loopbaan of de inzet op diverse vlakken. Sinds 2003 is het afwisselend een prijs voor architectuur en vormgeving: Filip De Pau (2003), Wim Cuyvers (2005), Ralf Coussée en Klaas Goris (2007), Bob Van Reeth (2009), Paul Vermeulen (2010), Kristiaan Borret (2012), Xaveer De Geyter (2014) en Paola Viganò (2016). Architect Vincent Van Duysen kreeg de Vlaamse Cultuurprijs Vormgeving in 2015.

Met het ontnemen van de culturele bevoegdheden van de Vlaamse Provincies worden alle prijzen geschrapt, ook de architectuurprijzen. Provincie Vlaams-Brabant zou een doorstart maken omdat architectuur ook een "grondgebonden" materie is en niet uitsluitend een culturele. Vanuit deze redenering kiest men voor continuïteit, terwijl Oost- en West-Vlaanderen de laatste editie organiseerden. Het opzet was om via een selectie voorbeelden aan te reiken aan de bevolking en aan de politici in de provincie, om te benadrukken dat het streven naar kwaliteit noodzakelijk is binnen onze samenleving. Wat vaststaat, is dat het schrappen van bijna alle architectuurprijzen een verarming betekent. Dit initiatief gaf ook de kans aan jonge architecten om zich te profileren met één van hun eerste werken.

Met het schrappen van de provinciale cultuurinitiatieven wil men vooreerst besparen en de bevoegdheden doorschuiven naar het niveau van steden en gemeenten, of naar het Vlaamse niveau. Bij gemeenten is de kans groot dat het zal verwateren tot een prijs voor vrienden. Enkel bij grotere steden, zoals in Leuven, heeft een architectuurprijs enige *sérieux*. Op Vlaams niveau zal men aanbrengen dat het tweejaarlijks Architectuurboek Vlaanderen, uitgegeven door het VAI, de functie heeft overgenomen.

Men moet de vraag stellen of architectuurprijzen nog relevant zijn in een snel veranderende wereld met internet, waar ongeveer elke ontwerper een eigen website heeft om zijn werk te tonen. Het opzet om een voorbeeldige productie aan een breder publiek te presenteren is achterhaald door de sociale media. De redenering is: geen jury meer nodig, alles wordt op het web gegooid. De overheidsinitiatieven vallen weg, en op het web verschijnen commerciële initiatieven die kwistig prijzen toekennen zonder motivatie. Wat natuurlijk

wegvalt, is het debat rond onze gebouwde omgeving, zeker in een wereld van “I like it” of “I don't like it”. De beoordeling van het gebouwde wordt vaak gereduceerd tot het subjectieve “mooi” of “lelijk”. Er is geen tijd meer om naar een niveau van objectivering te komen, een beschouwing waar ook nuances belangrijk zijn en niet alles onder zwart/wit termen moet vallen.

Wat vaak bij onderscheidingen wordt vergeten, is de rol van de bouwheer (of bouwvrouw). Dit is nog iets anders dan een “neutrale” opdrachtgever, iemand die vanuit zijn positie wel opdrachten moet toekennen maar in feite weinig affiniteit heeft voor wat men gaat optrekken. Een bouwheer is meer bewust van zijn verantwoordelijkheid en streven naar kwaliteit op verschillende vlakken van onze gebouwde omgeving. Vaak wordt dan het begrip ‘goed opdrachtgeverschap’ aangewend om het verschil te formuleren.

DE EUROPESE MIES VAN DER ROHE AWARD

De tweejaarlijkse onderscheiding Mies van der Rohe Award werd in 1988 opgestart als een initiatief van de stad Barcelona en de Fundaçio, die het afgebroken Duits Paviljoen van 1929 liet herbouwen. De eerste prijs ging naar Álvaro Siza voor een klein bankfiliaal. In 1998 kreeg Peter Zumthor de prijs voor het KUB in Bregenz. In 2001 werd de prijs de officiële prijs van de Europese Unie met als gevolg dat de Zwitserse architecten en gebouwen in Zwitserland niet meer konden participeren. Turkije kon wel inzendingen naar Barcelona sturen omdat het land in de eerste fase zat – en nog steeds zit – om lid te worden van Europa. Het wordt nog absurder, sinds een paar edities mag Liechtenstein, gelegen in Zwitserland, deelnemen! Een belangrijke beslissing is het opstarten van een tweede prijs voor ‘*emerging architect*’, een waardering voor een interessant project van een zeer jong bureau. In 2001 kreeg de Duitse architect Florian Nagler de prijs met een industriegebouw. In 2017 kreeg een Belgisch bureau voor het eerst deze ‘jeugdprijs’, het Brussels bureau MSA/ V+ voor een woningbouwproject in Schaarbeek.

Sinds 1988 is de procedure altijd hetzelfde gebleven. Wie in 2019 in aanmerking komt, valt moeilijk te voorspellen. Verschillende instituten en individuele experts per land kiezen na de zomer 2018 elk vijf gebouwen. Vervolgens vraagt men meer info aan de weerhouden bureaus en dit materiaal wordt in het voorjaar 2019 voorgelegd aan een internationale jury. Uit de meer dan 300 inzendingen selecteert de jury er ongeveer 40 die dan de basis vormen van de tweede ronde om te eindigen bij vijf. Deze worden vervolgens door de jury ook bezocht.

Het is de jury die tot de eindbeslissing komt. Vaak was er de kritiek dat huisvesting nauwelijks werd weerhouden en dat de prijs gericht was op publieke gebouwen. In 2017 koos de jury expliciet voor het wonen, de Award Mies van de Rohe ging naar een project in Amsterdam en het reeds vermelde project in Schaarbeek.

De selectie van 2017 wordt dit jaar opnieuw gepresenteerd in en buiten Europa, in februari en begin maart in het Schunck* Glaspaleis in Heerlen (NL). Nadien volgt nog een presentatie in Museum M in Leuven, en dit i.s.m. Stad & Architectuur.

WAARDERING VOOR EEN OEUVRE

In de filmwereld bestaat er zoiets als een ‘*long time achievement award*’, de Pritzker Award beschouwen we als een equivalent waarbij het niet gaat om één gebouw. Deze prestigieuze onderscheiding voor een loopbaan wordt sinds 1979 jaarlijks uitgereikt, vaak omschreven in de media als de “Nobelprijs voor architectuur”. Zoals bij de Nobelprijzen moet de kandidaat nog in leven zijn, een postume toekenning is uitgesloten.

In de beginperiode was het wel een ‘*fin de carrière*’ prijs terwijl de laatste tien jaar het meer een ‘*mid-life*’ onderscheiding is geworden. Philip Johnson en Louis Barragàn waren de twee eerste winnaars. Voor Barragàn kwam dit op het einde van zijn leven, toen hij nauwelijks nog bouwde. In 2016 kreeg de jonge Alejandro Aravena (°1967) uit Chili de prijs.

Het eerste gebouw in België van een Pritzkerprijs winnaar is het voormalig bankgebouw van Baron Lambert in Brussel, actueel de ING zetel aan de Marnixlaan. Dit schitterend gebouw van het bureau SOM heeft als ontwerper Gordon Bunschaft, die de onderscheiding kreeg in 1988.

De Stichting heeft een jury en doet ook beroep op het advies van diegenen die reeds een prijs hebben gekregen. De Stichting maakte in 1991 wel een pijnlijke fout door de prijs te geven aan enkel Robert Venturi, terwijl het oeuvre tot stand kwam in samenwerking met Denise Scott-Brown. Zij was medeoprichter van het bureau Venturi, Scott Brown and Associates in Philadelphia.

Soms zijn er grote persoonlijkheden die omwille van diverse redenen niet werden gelauwerd, zoals de Duitse architect Oswald Mathias Ungers. Zijn invloed in de jaren '70 en '80 was groot zowel door zijn gebouwd oeuvre als zijn theoretische onderbouw. In het Italiaans tijdschrift CASABELLA, met als hoofdredacteur Prof. Francesco Dal Co, verscheen een tekst 'Frei Otto: Quale miglior candidato al Pritzker Prize 2015?' (juli &

augustus 2014 - nr. 839/840). De redactie benadrukte de uitzonderlijke bijdrage van deze ingenieur tot de bouwkunst en dat hij in aanmerking moest komen voor de onderscheiding, vermoedelijk ook omdat hij toen reeds ernstig ziek was. Frei Otto, geboren in 1925, stierf op 9 maart 2015. De dag nadien maakte men vervroegd bekend dat hij de laureaat was voor 2015. Voor zijn overlijden kon de director van de Pritzker Prize, Martha Thorne, dit heugelijk nieuws nog persoonlijk meedelen aan Frei Otto.

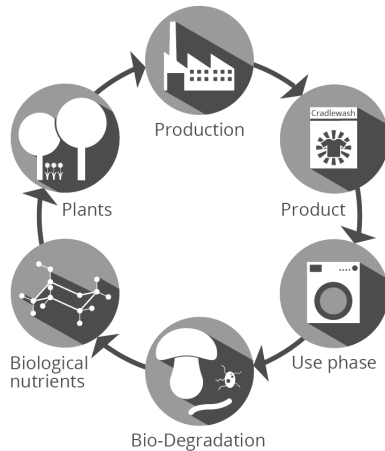
De Pritzker lijst is reeds indrukwekkend. De meesten hebben sinds het jaar van hun viering nog een grote en interessante productie tot stand gebracht, zoals Álvaro Siza of Renzo Piano. Wie komt er in de toekomst in aanmerking voor deze prijs, een onderscheiding voor een gedragen oeuvre? Wordt het David Chipperfield, Dominique Perrault, David Adjaye, Alberto Campo Baeza? Of een derde Zwitser Gion A. Caminada of Valerio Olgiati? Of de Japanner Kenzo Kuma? Komt er iemand van België in aanmerking? Volgens mij enkel Robbrecht & Daem Architecten, hun recent overzicht 'An Architectural Anthology' is een goede introductie. ◀◀

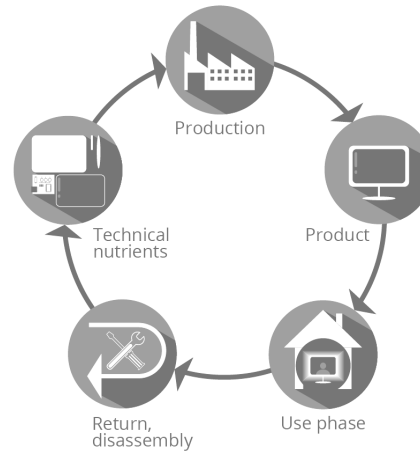
Marc Dubois (°1950) is architect, tot 2015 als hoofddocent verbonden aan de Faculteit Architectuur KU Leuven Gent & Brussel. Hij was ook Curator Belgisch paviljoen Architectuurbiënnale Venetië 1991, en Curator Biënnale Interieur Kortrijk in 1996 & 1998. Dubois is correspondent voor Casabella (It) en adviseur voor de Mies van der Rohe Award. Zijn monografie betreffende architect Gaston Eysselinck (1907-1953) verschijnt in 2018, en hij publiceerde in verschillende Europese vaktijdschriften. www.marcdubois.be

TOT IN DE WIEG

3,5 miljoen, dat is het aantal ton afval dat de wereld per dag produceert. Met wat gezond verstand weten we dat het zo niet meer verder kan en mag gaan – tenzij we liever verdrinken in een zee van vuilnis. Talloze acties worden dan ook ondernomen om deze afvalberg te verkleinen, maar zijn deze wel efficiënt genoeg? Wat als we er gewoon voor zouden kunnen zorgen dat deze berg niet meer zou aangroeien? - HELENA VAN LOOVEREN

BIOLOGICAL CYCLE
for products for consumption

TECHNICAL CYCLE
for products for service

© EPEA

William McDonough, de Amerikaanse architect die wel eens de ‘goeroe van het duurzame bouwen’ wordt genoemd, behandelt dit thema uitgebreid in zijn boek ‘Cradle to Cradle: Remaking the way we think’.

Eén van de eerste problemen die hij hierin stelt, is het feit dat we denken dat we goed – of in elk geval beter – bezig zijn met het milieu, maar dat dit vaak niet het geval is: we ontwikkelen zogezegde milieuvriendelijkere materialen door de schadelijke producten eruit te laten, maar door wat die schadelijke producten dan vervangen worden, daar stelt niemand zich vragen bij. Jammer genoeg is het vaak zo dat de vervangproducten nog schadelijker zijn dan de oorspronkelijke: “The replacement is a distraction, not a solution, and it introduces new problems.”

Het lijkt alsof we al genoeg nemen met ‘minder slecht’, maar wat als we ook kunnen streven naar ‘volledig goed’?

Recyclage is een ander voorbeeld van deze ‘minder slecht’ mentaliteit. Een beter woord is eigenlijk ‘downcycling’, gezien het kwaliteitsverlies van het materiaal dat met elk recyclageproces gepaard gaat. Om

dit te compenseren worden er additieven toegevoegd, waardoor we in sommige gevallen te maken krijgen met een gerecycleerde PET-fles die meer schadelijke toevoegstoffen bevat dan het gerecycleerd plastic. Erger nog, het proces kan zelfs afbreuk doen aan de biosfeer: bij het versmelten van verschillende materialen kunnen een hoop giftige chemische stoffen vrijkomen. De drie circulaire pijlen op het etiket geven dus een rooskleuriger beeld dan in werkelijkheid het geval is.

Soms is het gewoon beter om niets te doen, in plaats van iets waarvan je geen idee hebt van de neveneffecten op de omgeving – zo stelt McDonough: “Just because a material is recycled does not make it automatically ecologically benign, especially if it was not designed specifically for recycling.”

Natuurlijk is recyclage nog steeds een betere methode dan de zogenaamde *cradle-to-grave*, die in onze cultuur voornamelijk wordt toegepast. We hebben de gewoonte iets weg te gooien wanneer het stuk is, dankzij de geweldige logica die repareren duurder maakt dan een nieuwe versie aanschaffen. Het grootste probleem

hierbij is, naast de aangroeiende afvalberg, het feit dat aanwezige waardevolle stoffen volledig verloren gaan.

Dé oplossing die past in onze wegwerpmaatschappij is dus het ontwikkelen van biologisch afbreekbare materialen, zodat we nog steeds zoveel kunnen weggooien als we gewoon zijn. Vele modeketens, bijvoorbeeld, brengen dan ook collecties uit die gefabriceerd zijn uit natuurlijke vezels. Helaas zit ook hier een addertje onder het gras. Als we voor de hele wereldbevolking kleding zouden moeten voorzien die biologisch verantwoord is, zouden we miljoenen hectaren grond moeten besteden om voldoende katoenplanten te cultiveren – een oppervlakte die we evengoed nodig hebben om ons voedsel te kweken.

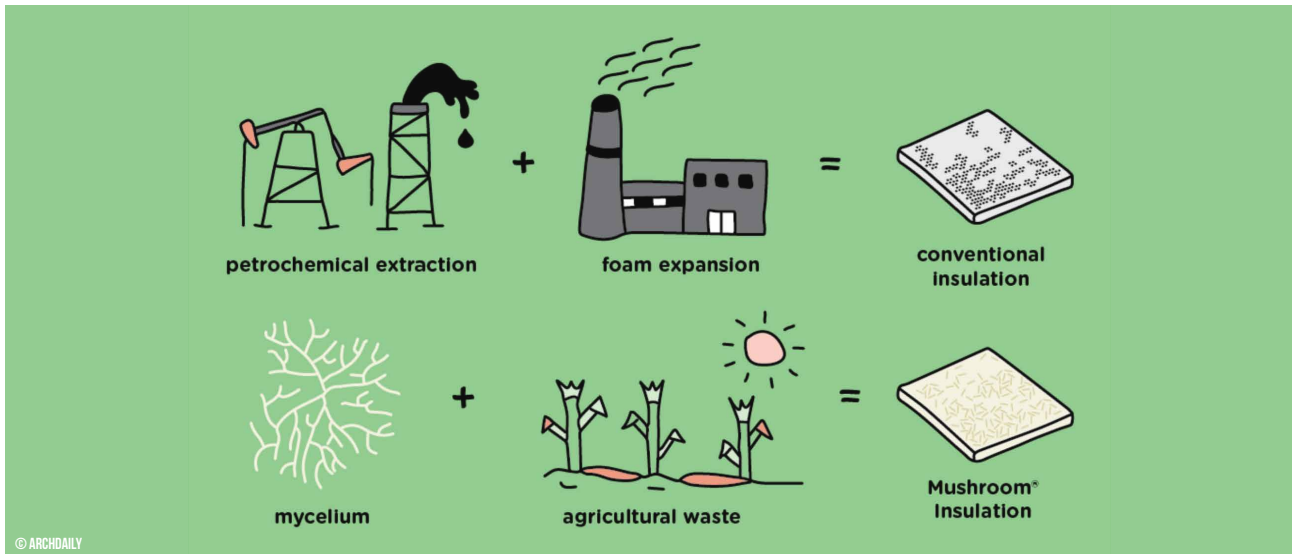
Al deze 'kwaadaardige' producten zijn geen gevolg van mensen die het slecht menen met onze planeet, maar wel van *unintelligent design*. En dat is waar C2C, of beter gekend als *cradle-to-cradle*, een oplossing kan bieden: een vorm van duurzame productontwikkeling waarbij men zich baseert op het motto 'waste equals food'. Elk materiaal in een bepaald product kan dus, wanneer de levensduur van dat product op zijn einde loopt, opnieuw zijn nut bewijzen in een ander product.

Park 2020, Hoofddorp.

Net zoals er maar een schaars aantal plekken op de wereld zijn waar de mens nog niet is geweest, zijn ook mieren bijna overal op de planeet te vinden. De aanwezigheid van miljoenen mieren is echter niet zo duidelijk te merken, en dat is niet alleen omdat ze duizendmaal kleiner zijn dan ons. Deze zespotige wezentjes weten namelijk wél hoe ze met de Aarde moeten omgaan: alles wat ze creëren en gebruiken past perfect in de cradle-to-cradle cyclus; alles is biologisch afbreekbaar. Ook voor hen staat afval gelijk aan voedsel. Bladsnijmieren bijvoorbeeld verzamelen organisch ontbonden materiaal om hun ondergrondse schimmeltuinen te onderhouden, die hen voorzien van voedsel.

Een pluspunt van C2C is dat het materiaal, in tegenstelling tot recyclage, geen kwaliteitsverlies ondergaat bij hergebruik. Deze manier van ontwerpen wordt toegepast in allerlei domeinen, maar is ook in de architectuurwereld aan een opmars bezig.

In een ideale wereld bouwen we enkel nog met lokale materialen, die bovendien op biologisch en technologisch vlak herbruikbaar zijn. In plaats van werkrachten te halen van de andere kant van het continent, die fysieke arbeid leveren tegen een minimumloon, worden vakmensen uit de buurt ingeschakeld om de uitvoering tot een goed einde te brengen. Deze twee aspecten hebben niet alleen een positieve invloed op de plaatselijke economie, maar dragen ook zorg voor het ecosysteem. Bio-invasie kan door het gebruik van plaatselijke materialen vermeden worden: in Amerika bijvoorbeeld, waar via Chinees timmerhout kastanjekanker het land werd binnengebracht. De kastanjabomen in de Verenigde Staten werden bijgevolg zo goed als uitgeroeid – een situatie die we liever arm dan rijk zijn. Ook het feit dat er geen fossiele brandstoffen verbruikt moeten worden voor het transport van materialen, kan alleen maar als positief gezien worden.

De architectuur van vandaag zou op vlak van duurzaamheid wel eens veel kunnen leren van het verleden, zo meent William McDonough. Zo vinden we in Iran bijvoorbeeld windvangers terug: deze brede schoorstenen zorgen voor een natuurlijke ventilatie doorheen het gebouw, en met behulp van druipend water koelt de lucht nog meer af voor het in de leefruimtes terechtkomt. Dit bewijst dat we ook met eenvoudige middelen een aangenaam binnenklimaat kunnen creëren, en niet meteen hoeven te grijpen naar fossiele brandstoffen, zoals we gewoonlijk doen in onze geïndustrialiseerde maatschappij. Vroeger wist men nog op een ingenieuze manier te interageren met

de bestaande omgeving, vandaag worden die fossiele brandstoffen vaak als enige oplossing gezien.

Het architectenbureau William McDonough+Partners zette al heel wat innovatieve projecten neer die een voorbeeld zijn voor duurzaam bouwen. In Nederland zijn heel wat van deze *cradle-to-cradle* ontwerpen terug te vinden. De gebouwen in het bedrijvencomplex Park 20|20 in Hoofddorp, bijvoorbeeld, zijn zo ontworpen dat ze eenvoudig uit elkaar te halen zijn. De materialen kunnen opnieuw dienstdoen als biologische voedingsstoffen in de bodem, andere onderdelen kunnen hergebruikt worden: de verwezenlijking van het *'waste equals food'* principe. Ook aan diversiteit is er geen gebrek: een sterke integratie van groen door onder andere groendaken, een plek om eigen groenten te kweken, en een biotoop voor bijen en vlinders. Een lager waterverbruik wordt bereikt door regenwater op te vangen en het filteren van rioolwater.

Ook bouwmaterialen zelf kunnen voldoen aan de *cradle-to-cradle* filosofie. Zo zijn er bakstenen volledig opgebouwd uit bacteriën of isolatie van schimmels, waardoor standaard bouwmaterialen vervangen kunnen worden door een biologisch afbreekbaar equivalent.

We moeten dus zoeken naar systemen die niet alleen gebruik maken van de natuur, maar er ook iets aan terug geven. *"It is not just about 'saving' this planet, but about learning how to live on it."* Gedaan met verspillen en weggooien. Het enige dat we mogen weggooien is onze *cradle-to-grave* mentaliteit. ◀◀

Twee weken voor de Extistenzweek hadden de Leuvense studenten en inwoners reeds het genoegen kennis te maken met Ithaka, op het beeldend kunstenfestival, dat liep van 6 t.e.m. 11 maart. Ook leegstand, maar toch een andere insteek. - LIEN BERBEN

ITHAWATTE?

Een kwarteeuw geleden organiseerde de studentenkringen samen met de Kultuurraad, de voorganger van LOKO Cultuur, een hedendaags kunstenparcours doorheen Leuven. Daarmee was de traditie van Ithaka geboren. Ithaka, volgens Homeros de eindbestemming der eindbestemmingen en een plek van filosofische schoonheid, werd een jaarlijks terugkerend fenomeen dat zijn vleugels ieder jaar weer gedurende een week op een opvallende locatie neerslaat. De geëngageerde vrijwilligers van LOKO Cultuur bieden jonge kunstenaars een platform om hun werk tentoon te stellen en ondersteunen hen bij hun eerste stappen in de kunstwereld. Er wordt jaarlijks gestreefd naar een tentoonstelling die zowel thematisch als visueel samenhangt. Daarnaast is het belangrijk dat de kunstwerken een andere kijk bieden op de locatie enerzijds, en dat de locatie een meerwaarde biedt aan de presentatie van de kunstwerken anderzijds.

In het verleden bleek Ithaka een springplank in de verdere evolutie en vorming van de carrière van verschillende kunstenaars. Zo exposeerden bijvoorbeeld Hans Op de Beeck, Pieterjan Gijs en Arnout Van Vaerenbergh ooit op Ithaka.

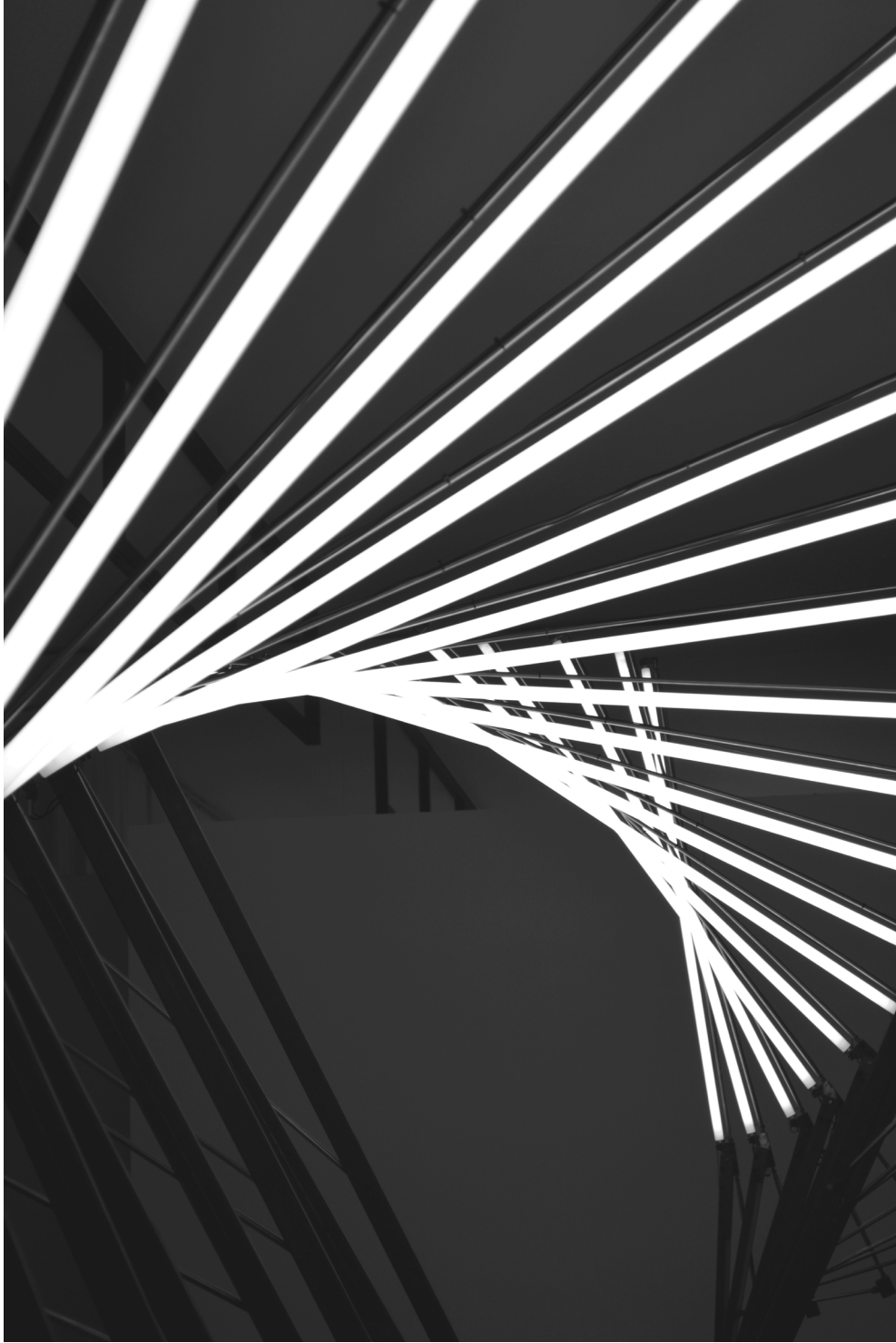
Buiten de kunsttentoonstellingen werden er verschillende randactiviteiten georganiseerd. Zo waren er optredens van studenten van het Lemmensinstituut en verbaasde Osama Abdulrasol op vrijdag iedereen met zijn qanûn (een snaarinstrument, red.). We voorzagen bovendien ook lezingen en gaven de kans aan jonge artiesten om zelfgemaakte spullen te verkopen. Op deze manier worden ook andere kunstvormen geaccentueerd en blijft het festival laagdrempelig voor studenten en Leuvenaars. Voor vele studenten betekent dit immers een eerste kennismaking met hedendaagse kunst. Er werden ook doorlopend rondleidingen voorzien.

KARTUIZERKLOOSTER

Liefhebbers van hedendaagse kunst, of gewoon nieuwsgierigen, trakteerden we op de werken van beginnend talent in een verborgen parel van Leuven: het Kartuizerklooster. Verscholen achter een lange rij huizen bevindt zich het voormalige kloostercomplex dat tot het einde van de twintigste eeuw werd bewoond door kapucijnen. Tot voor kort huisvestte het OCMW hier jonge vluchtelingen. Zo vervulde het Kartuizerklooster haar oorspronkelijke rol van toevluchtsoord en geborgenheid. Momenteel staat het klooster leeg en worden de voorbereidingen getroffen voor de archeologische opgravingen en de herbesteding tot een *Child Convent*, een centrum voor de begeleiding van kinderen met ontwikkelingsstoornissen.

FOTOS: LOKO Cultuur

NO STOP CITY

De stedenbouw van de laatste twintig jaar wordt gekenmerkt door de renovatie en herontwikkeling van de binnenstad. Projecten als het Lamot in Mechelen, het Fochplein in Leuven en de Schapenhal van Gent hebben als doel de kernstad te versterken. Daarnaast zet de stad ook in op de reconversie van oude industriële sites tot nieuwe woonwijken, parken, ... Het Eilandje in Antwerpen, de Dokken in Gent en de Vaartkom in Leuven zijn maar enkele van de vele mogelijke voorbeelden. Sommige van deze projecten blijken erg succesvol, sommige hebben naast de bal geschopt, maar de poging tot herwaardering van de binnenstad heeft onweerlegbaar gezorgd voor een interessante evolutie in de stedenbouw. Nu is het de beurt aan onze nevelstad, onze Belgische variant van Archizooms No Stop City. - JAKOB D'HERDE

BACK TO BASICS

Om de evolutie van de naoorlogse stedenbouw te begrijpen, keren we even terug in de tijd. In de nasleep van WOII lag alleen al in Antwerpen zo'n 13% van het huizenbestand in puin. De nood aan heropbouw en nieuwe huisvesting was uiterst dringend: meer dan een kwart van de bevolking woonde in krotten.

Tegelijkertijd woedde er een ideologische tweestrijd tussen de katholieken en de socialisten. De katholieken vaardigden in 1948 de Wet De Taeye uit, gebaseerd op het principe van privé-initiatieven. Dit betekent, eenvoudig voorgesteld, dat de overheid grote subsidies uitschrijft voor de ontwikkeling van individuele 'sociale' woningbouw, voornamelijk op het platteland. De Meulder, Notteboom, Cock en Schreurs tonen aan in hun artikel *Sleutelen aan het Belgisch stadslandschap* dat de stadstypologie van het rijhuis met koterij plots losgekoppeld wordt van zijn plaats in de straat. Zo staan er overal in België verloren rijhuizen in een open veld, met twee wachtgevels.

De Wet De Taeye ligt dan ook aan de oorsprong van de Belgische nevelstad. De verkaveling is een relatief jong gebeuren. Dit verscheuren van het landschap is één van de gevolgen van het superkatholieke België, dat de terugkeer naar het platteland hoog in het vaandel draagt.

Er was echter verzet van de socialisten, die in 1949 de Wet Brunfaut doorvoerden. Met behulp van nationale fondsen zou de staat aan grote, collectieve woningbouw kunnen doen. Bekende toepassingen van deze wet zijn het Kiel in Antwerpen en Sint-Maartensdal in Leuven.

DE BELGEN ZIJN DE TAEYESTEN VAN ALLE GALLIËRS

Het is duidelijk welke wet de overhand heeft gehad in België. De Wet De Taeye heeft ons opgezadeld met tal van problemen: een totale chaos van infrastructuur, een verdwijnende open ruimte en een kleinstedelijke dominantie om een landelijk karakter te behouden, om er maar een paar te noemen.

Dit maakt het ook erg moeilijk om eenduidig te spreken van de randstad. Waar stopt deze? Vaak zijn de grenzen niet eenvoudig aan te duiden omdat onze nevelstad ver is uitgedijd in het landschap. Enkele aannames zijn nodig om een simpele definitie te kunnen bekomen.

Voor het vervolg van deze tekst worden eerst enkele definities verondersteld. Vooreerst geldt de stelling dat het woord 'randstad' een volledig synoniem is van de 'periferie'.

Vervolgens wordt de periferie van een gegeven stad gedefinieerd als de grootstad zonder de binnenstad. Zo is de periferie van Leuven gelijk aan alle deelgemeenten van Leuven, zonder Leuven zelf: Leuven Korbeek-Lo, Heverlee, Kessel-Lo, Leuven Haasrode, Wilsele en Wijgmaal.

Daarnaast is de binnenstad geherwaardeerd. Verdichting, hoger bouwen en de inzet op kwalitatieve publieke ruimte staan centraal. Dit heeft enkele belangrijke gevolgen: de ontwikkeling van de stad kan enkel nog gebeuren op de rand en de randstad is sinds die opleving van de stadskern zwaar onder druk komen staan. Tot slot wordt enkel de Vlaamse periferie bekeken.

Huisje-tuintje-boompje in de nevelstad.

Als de binnenstad in orde gebracht is, wordt deze terug populairder en zullen er meer mensen komen wonen – waarmee ook de Vlaams Bouwmeester in zijn nopjes zal zijn! Dit is zonder meer positief voor ons landschap, omdat we zo de verkavelingsdruk – op zijn minst tijdelijk – hebben kunnen verzachten. Het zal evenwel grote gevolgen hebben op de mobiliteit... Onze verkeersinfrastructuur is hier niet op voorzien: nu al breekt België bijna jaarlijks zijn eigen records voor de langste files ooit. We doen nochtans 'zoveel moeite' om de CO₂-uitstoot te verminderen en om het openbaar vervoer te promoten.

Daar zijn we echter nog lang niet. De verkaveling heeft er een sisyfusarbeid van gemaakt om hoogwaardig openbaar vervoer te voorzien over heel België. Daarnaast kunnen we ook spreken over het asociale gedrag van de Belg, waarin de huisje tuintje boompje-mentaliteit zegeviert. Iedereen zijn eigen kasteeltje, ongemoeid door de rest van de wereld: dát is leven.

HET NOORDEN KWIJT

We moeten onze periferie herdenken, herbekijken, maar vooral niet herhalen. De ontredde van de Vlaamse stedenbouw sinds de intrede van de Wet De Taeye is een schande.

Misschien moeten we meer kijken naar onze noorderburen, de Nederlanders – of beter nog, naar de Zweden. Zij ontwikkelden tussen de jaren '60 en '70 het *Miljonprogram*, een ambitieus plan waarmee ze een miljoen moderne, maar betaalbare woningen bouwden.

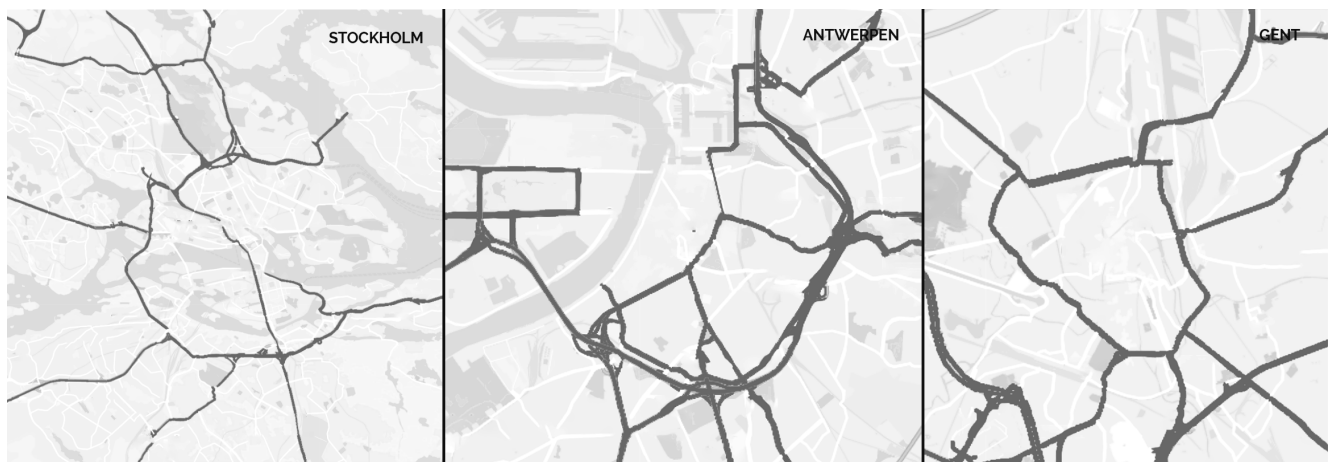
De grootte van flats is voldoende gevarieerd, net als de gevels van de (middel) hoogbouwblokken. De wijken zijn in feite een soort satellietsteden verbonden met de grootstad door hoogwaardig openbaar vervoer (lees: metro, pendeltrein én bus). De Zweden houden net als wij van regeltjes en voorschriften, ik noem er enkele op:

- De satellietsteden hebben hun eigen voorzieningen, maar zijn afhankelijk van de grote steden voor het merendeel van de jobs.
- De optimalisatie van het semi-industriële proces moet gepaard gaan met de nodige woonkwaliteit.
- Scholen en winkels bevinden zich in het midden van de ontwikkeling: per 1000 inwoners is er 1000m² school en 10 000 m² open ruimte.
- Voetpaden leiden naar de flats, elk woonblok is maximaal tien minuten verwijderd van een school of winkel.
- De ruimte tussen de (middel)hoogbouwblokken is voorzien van speeltuigen voor de kinderen, en houten banken en tafels voor de ouders.
- De huur ligt vast, maar de staat deelt subsidies uit gebaseerd op het gezinsinkomen, het aantal kinderen, ... Zo wordt - theoretisch gezien - een inkomenssegregatie vermeden.

‘De ontreddering van de Vlaamse stedenbouw sinds de intrede van de Wet De Taeye is een schande.’

Neem nu Stockholm. De Zweedse hoofdstad is een reusachtige eilandengroep waarop een stad organisch is gegroeid. Het *Miljonprogram* is oppervlakkig gezien een radiale uitbreiding van de stad, niet zoveel anders dan die van de Vlaamse steden.

In Stockholm loopt, net als in Antwerpen, onder deze straalarmen een zeer goed werkend metronetwerk, maar dan veel verder reikend. Daarbij is het verder bijgestaan door pendeltreinen en buslijnen. Het openbaar vervoer is er een zeer valabel alternatief voor de auto. De ontwikkeling van de satellietsteden liep gelijktijdig met het aanleggen van dit vervoersnetwerk, met een zeer goede samenwerking tot gevolg.

De vraag is maar of dit in Vlaanderen ook kan werken. Is het mogelijk om hier hetzelfde te doen? Vlaanderen heeft maar een zeer beperkte hoeveelheid centrumsteden, met als grote uitschieters Antwerpen en Gent. De dertien grootste Vlaamse steden zijn in totaal goed voor net geen 23% van het totale aantal inwoners van Vlaanderen. Die overige 77% zit verspreid over de rest van Vlaanderen, in dorpjes, kleine steden of verkavelingen.

Het Zweedse model kan ook in Vlaanderen werken – mits de Belg afstapt van zijn hypocrisie t.o.v. het woonbestand.

PROTESTEER NIET HYPOCRIET

De Belgische attitude ten aanzien van hoogbouw is bijna karikaturaal. Objectief gezien kan hoogbouw een reusachtige hoeveelheid woningen realiseren op een relatief geringe grondoppervlakte. Deze biedt ons ongelooflijke kansen op vlak van het herwinnen van open ruimte, vergroening, ... Met andere woorden, hij belichaamt de enige manier tot vrijwaring van de groene, open ruimte die nog rest. Daarmee is hoogbouw tevens de enige oplossing voor de nevelstad.

‘De Belgische attitude ten aanzien van hoogbouw is bijna karikaturaal.’

En toch gooien we hoogbouw zonder veel burgerprotest tegen de grond. De oude Rabotwijk bestond uit drie woontorens, goed voor zo'n 573 woningen. Daarnaast was er publieke, open groenruimte tussen de blokken in en het grote, verder gelegen Rabotpark.

Het nieuwe masterplan van POLO voorziet slechts 367 woningen (64%)! Het principe van de tabula rasa verandert de wijk tot een nieuw, generisch laagbouw stadsblok. Daarnaast verdeelt het de groenruimte tussen de blokken in vele, kleine individuele of collectieve tuintjes.

En de lokale bevolking juicht deze transformatie goedgezumt toe.

‘Weg met die grote torens die zo anders zijn dan wat we kennen van onze jonge jaren in het klassieke bouwblok vol koterijen en kleine private tuintjes! Maar we zijn wel misnoegd over de stijgende huurprijzen en de krimpende hoeveelheid groen in de stad.’

Begrijp het niet verkeerd: de Rabotwijk kent tal van problemen. Maar wat niet te begrijpen valt, is dat we in tijden waarin de Bouwmeester terecht pleit voor stadsverdichting en hoger bouwen, we terugkeren naar onze belachelijke kleinstedelijkheid. We verliezen hier een 200-tal woningen, dat is toch absurd?

Stel iemand komt met volgend voorstel: gooi 360 individuele woningen plat en op de vrijgekomen grond zetten we drie grote woontorens, goed voor 550 woningen. We voorzien hen allen van een goede oriëntatie, een publiek park en enkele collectieve voorzieningen. Daarnaast leggen we een openbare vervoerslijn aan die zeer frequent passeert.

Er zouden *reus-ach-ti-ge* protesten komen, petitie's, de vorming van actiegroepen, en betogingen. Dit getuigt van een pure en diepgewortelde hypocrisie. Objectief gekeken heeft een dergelijke hoogbouwwijk slechts één nadeel: het verlies van de eigen tuin.

© ALLMANNVYTTAN

Miljonprogrammet, Zweden.

‘Objectief gekeken heeft een dergelijke hoogbouwpraktijk slechts één nadeel: het verlies van de eigen tuin.’

OMMEKEER VAN DE NEVELSTAD

Die iemand van daarnet, ben ik. Ik stel een doctoraatsstudie voor: de reconversie van de nevelstad. Gooi de individuele woningbouw plat en vervang ze door clusters van (middel) hoogbouw, voorzien van een goede verbinding met het openbaar vervoer. Herwin de groene, open ruimte tussen de clusters in; de afhankelijkheid van de centrumsteden is vandaag al een feit.

Zou er dan nog sprake zijn van een nevelstad, van een gebrek aan open, groene ruimte?

Het voorstel is geen Corbusiaans masterplan dat veel te ver gaat en volledig utopisch is. Zoals eerder uitgelegd, schuwt België de *tabula rasa* niet. Als de hoogbouwwijken eraan moeten geloven, waarom zouden de echte landkankers dan een beter lot verdienen?

Straks is de betonstop een voldongen feit omdat heel Vlaanderen verkaveld is: de Vlaamse No Stop City als een zielige hoop laagbouwblokken waarin de auto eindeloos ronddwaalt. In de geneeskunde laten ze een kanker nooit verder uitzaaien. De stedenbouw moet dan ook niet bang zijn om het ongezonde weefsel chirurgisch te verwijderen zodat het gezonde weefsel weer kan groeien. ◀◀

MANIFESTO

50 jaar geleden schreeuwden de studenten in Parijs hun protest uit. De traditionele moraliteit, het onderwijssysteem en kortom het oud gedachtegoed moesten de deur uit. Het was tijd voor verandering. De studenten namen het heft in eigen handen en verkondigden luid en duidelijk in mei '68 dat de wereld niet zomaar verder kon draaien zonder hen eerst aan te horen en actie te ondernemen.

50 jaar later staan we in 2018 voor een nieuw vraagstuk, een nieuwe wereld, een nieuwe problematiek. Wat verontwaardigt de student vandaag? Hoe kan men hier vanuit onze architecturale achtergrond een antwoord op bieden? Misschien is er helemaal geen 'antwoord' nodig, maar eerder een vlam – een vlam die discussies, debatten, ... kan aanwakkeren.

Op 7 maart werd er gedurende 12 uur door studenten van over heel België – gaande van Gent tot Brussel tot Luik – nagedacht, geschreven en ontworpen. De resultaten van het vraagstuk van de Team XII Design Competition werden in een manifest gegoten. Ze worden hier tijdens de Existenzweek tentoongesteld.

- SIGRID VANGENEUGDEN

ADDENDUM

Over heel de wereld wordt er gesleuteld aan het onderwijs. Hoe kunnen we onze kinderen voorbereiden op de toekomst als we geen idee hebben hoe die er zal uitzien? Het huidige onderwijs is gebaseerd op een mix van de Verlichting en de Industriële Revolutie. Binnen een bepaalde tijd moet een bepaald product worden afgeleverd met een bepaalde kwaliteit, gemeten in academische intelligentie. Dit product zijn wij: de kinderen, de leerlingen, de studenten. Onze kwaliteit wordt vastgelegd in een cijfer, gebaseerd op examens, taken en permanente evaluatie. We hebben niet als doel negatieve kritiek te leveren. We stellen ons simpelweg vragen bij sommige fundamentele aspecten van het onderwijs bij de burgerlijk ingenieur-architecten. We vertrekken als studenten vanuit zeer subjectieve en mogelijk naïeve standpunten. Onze vraagstelling is immers volledig afhankelijk van onze eigen mening: al wat we oké vinden, stellen we niet in vraag. Deze teksten willen een discussie veroorzaken, een meningsverschil uitlokken. So please, don't shoot the messenger. - JAKOB D'HERDE & CEDRIC BROUWERS

I.

Zoals we in de filosofie de pre-Socratici hebben, hebben we in de architectuur de pre-Albertii. Vóór hem was de architect de meestermetser of -timmerman. Architectuur was een praktijkdiscipline, te leren op de werf. Die opleiding was in feite een praktijkstage vanaf het prille begin, waar een leerjongen in de leer ging bij een meester. Daarna kon de leerling dan kiezen de stijl van zijn meester te volgen of een eigen weg in te slaan. Deze vorm van stage was niet gebaseerd op het theoretisch bedenken van een ontwerp en het dan te tekenen, nee, het was het daadwerkelijk maken van een ontwerp en het coördineren van de uitvoering.

De term 'praktijkstage' in ons curriculum vandaag is daarom misschien niet volledig gerechtvaardigd. Het hangt ervan af in welk kader we het plaatsen. Als we het enerzijds bekijken als een stage in de architectuurpraktijk, is het slechts een deel van het verhaal, maar anderzijds zit het in de bouwpraktijk al helemaal niet op zijn plaats.

Dan doet Alberti zijn intrede: architectuur als geestelijke, theoretische uitdaging. Wij leunen hier in feite het dichtste bij aan: onze ontwerpen zijn puur hypothetisch. We gebruiken schaalmodellen, tekeningen en woorden, maar nooit gerealiseerde gebouwen om onze projecten weer te geven.

Ook heerst er een soort misplaatste opvatting dat alle bouwfouten te wijten zijn aan een kwaadwillige of onzorgvuldige aannemer. Wij maken immers een

correcte tekening en geven dat door aan de aannemer, die het dan maar moet 'bouwen en maken'. Hier is de ontstane kloof tussen de pre-Albertii en de Albertii het meest voelbaar. Wij zijn als tekenaars en theoretici vergeten dat de praktijk immens veel complexer kan zijn dan wij kunnen bedenken. Snedes en plannen vullen elkaar dan wel aan, maar zijn nog steeds louter 2D. Hoe lossen we een knooppunt op in 3D? Geen idee, dat moet de aannemer maar uitzoeken. We staan er zelfs niet meer bij stil.

In Existenz is deze kloof eveneens zeer palpabel: we organiseren workshops op de week, gebruikmakend van materialen die we al jaren toepassen, benoemen, ... maar die het merendeel van de studenten nog nooit hebben gebruikt. Beton-, gips-, staal- en baksteenateliers zijn enorm populair omdat we eindelijk leren werken met materialen die we al zo lang in theorie gebruiken.

En dat is bizar. Veel architectuurstudenten hebben zich (sinds Alberti) volledig losgekoppeld van de technische kant en denken dat de ingenieurs wel de bouwkundige problemen zullen oplossen. Als student burgerlijk ingenieur-architect zit je dan simpelweg in de foute richting. We zouden de combinatie net moeten omarmen; denk aan de machtige architectuur van Calatrava, Nervi of zelfs Mies en Beel. Bij hen vinden we het samenspel tussen de constructie en de architectuur wel cool...

Waarom experimenteren we er dan zelf niet mee? We maken platte, rechthoekige architectuur waarin geen nood is aan originaliteit van constructie; we vermijden gebogen lijnen omdat die een hel zijn om te tekenen. De begeleiders raden ons steevast aan om te denken aan zowel constructie als aan de ruimtelijkheid omdat deze vanzelfsprekend hand in hand gaan. Daarom raden ze ook het meervoudig gebruik van andere media dan plannen aan: veelal is het dakvlak constructief het interessantste, en niet te zien op plan. Maar we luisteren niet. Vanwaar deze obsessie, deze geilheid voor plannen ten koste van maquettes en snedes?

‘Het grootste probleem in onze richting is tijd.’

Onze richting is burgerlijk ingenieur-architect. Sommigen zeggen dat we te veel ingenieur zijn, anderen dan weer dat we te veel architect zijn. Zijn we niet net zowel te weinig ingenieur als te weinig architect, in vergelijking met de beide andere, respectievelijke richtingen? De burgerlijk ingenieur-architect is de brug tussen de ingenieur en de architect en moet daarom beide zijn, niet (geen van de twee!

Het nieuwe studieprogramma maakt de bachelor meer wiskundig en meer ingenieursgericht. Prima! De kunde is vaak ver te zoeken, we scoren steevast een

héél pak slechter dan onze ingenieurscollega's. Maar onze architecturale kennis en kunde ligt ook onder het peil van onze architectencollega's, dat moet evengoed aangekaart worden.

Het grootste probleem in onze richting is tijd. Een bachelor en master in zowel architectuur als ingenieurswetenschappen behalen in vijf jaar tijd zou iedereen bestempelen als compleet geschild. Waarom is dit dan niet het geval voor de combinatie van de twee? Een vierjarige bachelor zou al een enorm verschil kunnen maken.

Enkele voordelen zijn:

- een betere spreiding van de studielast (nu mijlenver boven het gemiddelde);
- kansen voor buitenschoolse activiteiten zonder inboeten van de resultaten: studentenjob, jaarwerking, werfbezoeken, culturele projecten;
- meer tijd in het curriculum voor bepaalde onderdelen: werfbezoeken, praktijktesten;
- stressbeheersing en collaboratie;
- ...

Nu krijgen we louter theorie achter ingenieursbegrippen. Met een vierjarige bachelor zouden ook wij praktijktesten kunnen hebben, of zelf een ontwerpjaar à la ingenieurswetenschappen bouwkunde (bijvoorbeeld het bouwen van een betonnen constructie of een brug), of iets compleet anders, maar gebaseerd op en uitgevoerd in de praktijk. Dit net om die kloof die sinds Alberti bestaat te dichten en terug een voeling te krijgen met de materialen, de regels van de kunst, de bouwwijze en zodoende een wederzijds begrip te creëren tussen ontwerper en bouwer.

II.

Na het einde van zijn verantwoordelijkheid als laatste directeur van Bauhaus, verhuisde Mies van der Rohe in 1937 naar Chicago waar hij aan het hoofd kwam te staan van het IIT (Illinois Institute of Technology). Hier ontwikkelde hij een nieuwe onderwijsmethodiek gebaseerd op een drie-stap structuur: eerst werd de student de kunst van het tekenen en constructie kundig gemaakt, vervolgens de planning, en tenslotte de architectuurtheorie. Een respectievelijke vergelijking met Vitruvius' doctrine *firmitas utilitas venustas* is niet te mislopen. De structuur schaduwt het geloof dat ontwerp als zijnde geleerd kan worden, dat elk succesvol ontwerp afgeleid kan worden van voorheen bestudeerde en vastgelegde prototypes. Een zelfzeker geloof dat leraren hun kennis en ervaring moeten overdragen aan de leerling, zoals een vreemde taal onderwezen kan worden door het overdragen van het nodige vocabularium en grammatica, geoefend door het vertalen van teksten in twee richtingen.

Hoewel Mies aan de wieg staat van een visionaire richtingsverandering in het architecturale gedachtegoed – de internationale stijl die zich af zet tegen de gevestigde maar conservatieve beaux-art belofte – toont de nieuwe ontwerpmethodiek in wezen een onmiskenbare symmetrie met de voorgaande stijlen: architectuurontwerp met een agenda, met een geloof in de kwaliteit van het resultaat zolang de regels van de leer gevolgd worden. Het is taal met een vocabularium dat geleerd kan worden, een fanatiek geloof in een ideale architectuur, een antwoord op de vraag: 'wat is goede architectuur?'

Later heeft de Vlaamse architectuurcultuur echter een ongekende metamorfose ondergaan, mede dankzij de nooit gekende vrijheid die onder andere het

postmodernisme en deconstructivisme ons hebben doen proeven. Een metamorfose die een verandering in mentaliteit betekende richting meer vrijheid, en het 'verdwijnen van stijl' met diens regels en criteria: het openbreken van de ketens van de discipline. Nieuwe, meer experimentele gedachtegangen konden verkend worden en resulteerden in een omvangrijke waaier aan unieke, fascinerende architectuur.

En toch echoot het obsessief verlangen naar het definiëren en beoordelen van architectuur nog steeds door in een veel langzamer geëvolueerde professionele en academische structuur. We zijn nog steeds geobsedeerd met het vergelijken van architectuur. Het ontwerpwerk van studenten wordt beoordeeld met een cijfer, commissies worden uitgeschreven aan architectuurbureaus via ontwerpwedstrijden, critici lijken vol zelfvertrouwen architectuur te kunnen labelen als 'goed' of 'slecht'. Een cultuur van vergelijken, waarin we geconditioneerd worden om niet te falen. Als een ontwerp van een ander boven het onze gezet wordt, zal dat ontwerp ook wel beter zijn. Maar hoe wordt 'beter' gedefinieerd? En plots zijn we terug bij af. Wat is 'goede' architectuur? Als je deze vraag stelt aan praktiserende architecten of critici zullen deze gewoonlijk één van twee antwoorden geven: óf ze zeggen dat goede architectuur niet te definiëren is, maar dat ze uit ervaring wel goede architectuur herkennen wanneer ze haar zien, óf ze geven een uitvoerig betoog van hun persoonlijke visie, die onmiddellijk door een andere architect betwist wordt. 'Plenty of architects are happy to assert criteria that confirm their own vision of architecture and its future', slaat professor Andrew Leach de nagel op de kop in zijn essay 'Huh? Wow! ≠ Wow! Huh?'

Hoe kan een academische ontwerpstudio dan geïnterpreteerd worden? De ontwerpstudio is georganiseerd rond het intensief begeleiden en bijsturen van de student door de ontwerpbegeleider. Plichtbewust en met enthousiasme geeft de leraar kennis en ervaring door aan de leerling en spoort de leerling aan in het vormen van ideeën die in de leraars ervaring een grote kwaliteit lijken te hebben. De leerling wordt getraind in de competentie een ontwerp vraag bevredigend te beantwoorden, en een goed architecturaal resultaat te ontwerpen. Een 'goed' architecturaal resultaat...

Rekening houdend met de voorgaand gemaakte beredenering over 'goede' architectuur, zal per definitie de visie van de begeleider doorschijnen in het resultaat van de leerling, of toch in de beoordeling van het resultaat. In een extreem geval kan dit zelfs leiden tot maniakale kopieën van het oeuvre van de leerkracht. In een interview van Christophe Van Gerrewey voor de Witte Raaf vertelt Jan de Vylder hoe hij ooit les kreeg van Juliaan Lampens. 'Als hij een vermoeden van iets interessants op je tekening zag staan, dan ging hij erbij zitten. Als hij dat vermoeden niet had, dan keek hij zelfs niet meer. Je kon als student bijna niet anders dan stilzwijgend zijn type architectuur maken, anders werd je genegeerd en stond je er alleen voor.'

'Alles draait om de drang een eindresultaat te creëren dat zal voldoen aan de visie van de jury.'

De academische ontwerpstudio's zijn georganiseerd rond een eindproduct. Een semester lang ontwerpen culmineert in een eindpresentatie die allesbepalend is. Een bijkomende bevestiging van het belang van deze jurypresentatie wordt gecreëerd door de onvermijdbare toekenning van een score. De gelijkenis met de structuur van een architectuurwedstrijd, waar het financiële inkomen van een bureau afhangt van het binnenhalen van de commissie, is zo onmiskenbaar

dat het bijna karikaturaal wordt. Het belang dat er in dit gebeuren gehecht wordt aan prestaties die gemeten kunnen worden, zijn zo bedrukkend dat ze allesoverheersend worden. Het hele leerproces van architectuurontwerpen wordt gereduceerd tot één enkel eindproduct, losgeknipt van het daadwerkelijke proces en gedachtegang voorafgaand aan (en volgend op) dit ontwerp. Dit project wordt bovendien nog eens beoordeeld door architecten met een eigen visie van wat 'goede' architectuur is. Alles draait om de drang een eindresultaat te creëren dat zal voldoen aan de visie van de jury.

Maar wat gebeurt er als we net dat *eindresultaat* uit de vergelijking halen?

Wat als we niet ontwerpen met onze blik naar de toekomst, maar focussen op het heden, op de handeling van het ontwerpen? Wat als we geen schrik moeten hebben om te falen, omdat het eindresultaat niet bepalend is, zelfs niet belangrijk? Wat als de volledige focus van de studio verschuift van het streven naar een resultaat naar het streven naar debat en reflectie, naar een staat van discussie, aangewakkerd door meningsverschil?

Hoe ziet een studio eruit die niet onvoorwaardelijk resulteert in bevredigende ontwerpen, maar resulteert in polemieken, in het vermogen kritisch na te denken; waar studenten niet de intuïties van de leerkracht accepteren en overnemen, maar waar ze leren hun eigen intuïties te analyseren en te vertrouwen? Kan er een structuur gevonden worden, waarin ook de leerkrachten hun intuïties durven loslaten en de leerling bijstaan in het persoonlijke proces van ontwerpen, het gericht zoeken naar onverwachtheden; waarin 'what is done' overstegen wordt door 'how it's done', zoals professor Reyner Banham het in zijn in 1990 gepubliceerde essay 'A Black Box' in woorden zet? In dit essay erkent hij de ondoorgrondelijkheid van 'goede architectuur' en hoe het te bekomen. Hij stelt voor architecturaal ontwerp te behandelen als een black box: herkenbaar aan zijn output, onzichtbaar in zijn inhoud. De academische architectuurstudio, zo zegt hij, wordt door antropologen dan ook vaak – en dus niet onwillekeurig – vergeleken met een tribaal langhuis, waar rituelen gevolgd worden en patronen ontstaan.

Ook Christopher Alexander zocht bijna obsessief naar een structuur in het architectuurontwerpen. Door het zorgvuldig bestuderen van patronen in de ontwerpprocessen voorafgaand aan geslaagde architectuur, ontwikkelde hij een 'tijdloze manier van bouwen': een 'pattern language' die zo zorgvuldig mogelijk alle gegevens van de ontwerpvrage en context gebruikt om tot een zo bevredigend mogelijk 'ontwerpantwoord' te komen. Hoewel de impact van zijn werk, niet enkel binnen de architectuur maar over de bijna hele academische wereld, niet te betwisten is, merkte ook hij het limiterend karakter van zijn methode. 'Although it worked, all these projects looked like any other buildings of our time'.

'Hebben we geen nood aan een studiostructuur waar geen schrik heerst dat een ontwerpproject slecht zal aflopen?'

Het verlangen een 'zo goed mogelijk gebouw' te tekenen, is wat elke architect drijft. De economische en maatschappelijke impact van de fysieke aanwezigheid van een gebouw zorgt voor een grote verantwoordelijkheid bij het ontwerp. Maar dit verlangen mag de architectuur als discipline niet overheersen, zeker niet in de opleiding. Er is plaats nodig om fouten te maken, om theorieën te verkennen die in hun volledigheid misschien nog grote imperfecties vertonen, een onvermogen zich te verzoenen met de reële werkelijkheid, maar een polemiek met zich meebrengen en misschien wel een grote bron van fascinatie kunnen vormen. Zo kan de overheersende impact van Rem Koolhaas' wedstrijdinzending voor *Parc de la Vilette* – op zijn eigen architecturale ontwikkeling, en op de architectuurwereld als geheel – niet ontkend

worden, hoewel als laureaat uiteindelijk Tschumi werd gekozen. Zo ook kan men niet om de invloed heen van het nog veel vroegere, bijna fascistische ontwerp van Le Corbusier, 'La Ville Radieuse', dat de Westerse architectuurwereld op zijn kop zette. En ook zo kan het ontwerp van een student, dat vol architecturale fouten zit en mogelijk straal ingaat tegen de visie van de leerkracht, van aanzienlijke vormende waarde blijken in het architecturaal denken van deze student.

En zijn het niet dit soort momenten die gevierd moeten worden in een opleiding? Moeten studenten niet leren hun eigen intuïties en ideeëngangen te volgen – los van de door ervaring opgedane kennis van de leerkracht – en zelf hun fouten ondervinden en mee leren omgaan; het leren omgaan met ideeën die niet conventioneel succesvol blijken. Hoe kan een kind leren fietsen als het niet mag leren vallen?

Vliegen we niet gevaarlijk dicht bij de zon door te veronderstellen dat een ontwerpmethode aangeleerd kan worden? Alsof het een pad is dat bewandeld moet worden, waarbij men corrigerend met de vinger wijst wanneer er van dit pad afgeweken wordt. Moeten studenten niet de mogelijkheid krijgen hun eigen pad te vinden, bijgestaan door hun begeleiders, waarbij ook de begeleider zijn eigen reflexen loslaat en bewust mee op verkenning gaat in voor hem onbekende territoria. Hebben we geen nood aan een studiostructuur waar geen schrik heerst dat een ontwerpproject slecht zal aflopen, omdat voornamelijk gefocust wordt op het proces, een structuur waar de focus ligt op energie en discussie, kritisch nadenken en conventie in vraag stellen, niet op een eindresultaat waar alles bij valt of staat. Want is niet net dát architecturaal leren denken, in tegenstelling tot het inslikken van de visie van een ander?

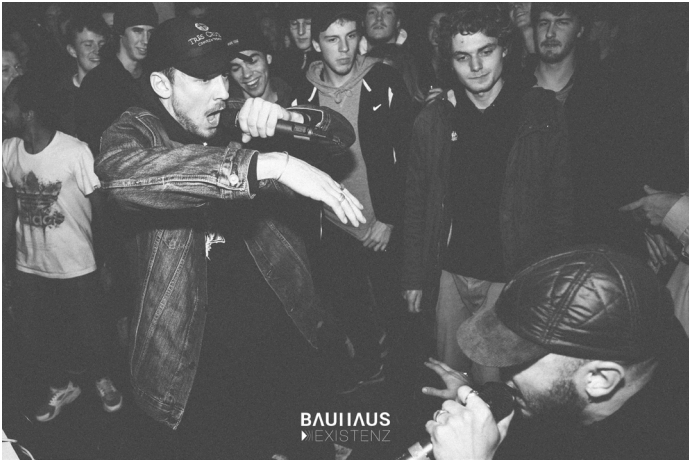
Winston Churchills bekende uitspraak 'success consists of going from failure to failure without loss of enthusiasm' wordt vaak geïnterpreteerd als de kracht van het doorzettingsvermogen. Als je maar vaak genoeg probeert, zal je uiteindelijk succes bereiken. Maar wat als deze zin eens niet geïnterpreteerd wordt als het inslikken van mislukking na mislukking totdat je uiteindelijk succes bereikt, maar het accepteren van het intrinsiek samenhangen van 'failure' en 'success'; dat elk succes een zeker aspect van 'falen' in zich draagt; dat falen niet per se slecht hoeft te zijn. ◀◀

CAFÉ TRAVAILLÉ

FOTOS: Elisabeth De Clercq

BAUHAUS - 1

DE LOEIENDE KOE

Ruimte voor chaos

De start van een nieuw semester wordt steevast gesluierd door een waas van chaos en een niet-weten-wat-te-doen. Zo loopt de Gentse student dan ook rond in de binnenstad, aan de vooravond van de eerste schooldag, met een trolley in de hand of voor de avonturiers een trekzak op de rug.

Wanneer ik me vanuit de trein naar de tram begeef tussen de angsthazen en de avonturiers, weet ik niet tot welke groep ik mezelf identificeer. Na enkele jaren pendelen – lees: ‘vegeteren’ – is deze wandeling routineus geworden, bijna hersendood, na de onophoudelijke cadans van de trein die een uur aanhield van Antwerpen naar Gent.

Slaapdronken lopen we elkaar voor de voeten, de Gentse studenten. Het perron van Tram 2 staat bomvol, tegen goede gewoonte in, alsof er enkel de eerste maandag van de nieuwe kalender naar de les gegaan wordt. We staan net ver genoeg van elkaar om niet elkaars gedachten over te nemen. Wat best.

Zoals menig student kan beamen is dronken wandelen een heuse onderneming. Of dit nu veroorzaakt wordt door een slaapttekort, een overdosis slaap of een andere reden laat ik in het midden. Voeten schieten schichtig heen en weer, zich steeds verder verwijderend van het station.

De waas die Gent is, verenigt. Al jaar en dag wordt de Gentse student door eenzelfde stadsbeeld verwelkomd. De Boekentoren prijkt rijzig, alomtegenwoordig en de laatste jaren gewikkeld in een jasje van Kontrimo. De Overpoort verleidt al eens tot een danspasje op de zoveelste commerciële *banger*. Als men wat beter zoekt, zijn er ook etablissementen die de alternatievere muzieksnob kunnen bekoren. Overdag doen we andere dingen. De meeste campussen zijn gelegen in de nabije omgeving van het Sint-Pietersplein en de Sint-Pietersnieuwstraat. Ik besef nu dat ik eigenlijk totaal niet weet wie Pieter is. Maar dat doet er nu even niet toe.

Van tijd tot tijd verlaten we onze campussen: om te slapen en om te eten. Eten doen we bijna uitsluitend in De Brug, lekker goedkoop en evenredig eentonig. Ik probeer een beeld te schetsen. Dezelfde wandeling tussen een kot en de school, de school en het studentenrestaurant, en vice versa. Elke dag opnieuw. Je wandelt of je fietst. Want Gent is best klein. Na verloop van tijd heb je alles gezien. Meermaals. Wat zouden wij graag zien in de toekomst? Wat nieuws, een beetje spanning of controversie. Zoals toen de Stadshal er kwam voor de Gentse bewoner, zo iets hebben de studenten ook nodig. Iets controversieels om aan de sleur dat het studentenleven soms dreigt te zijn te ontsnappen. Een permanent circus op het Sint-Pietersplein, zo iets?

Gewoon wat meer ruimte voor de chaos zoals bij de intrede van de student na de lesvrije week, een plek om elkaar voor de voeten te lopen.

- NICOLAS DUERINCK

EXISTENZ

de klok van het kasteel
tsjingelt ons wakker uit onze
dagdromen, wij tsjingelen mee

wij leven hier onze uren
snijden we weg uit maquettes
elke dag, als we de Naamsepoort
overleefd hebben, tenminste

wij wonen hier, toch
tot middernacht,
in dit bos dat
zijn bomen verliest
aan parkings leeg met auto's

deze bomen waarin we onze
stadsgassen inwisselen voor zuurstof
waarin wij lichtjes hangen
en cafés verstoppen

in deze stad
waar fietsen en Erasmussers
de voetpaden versperren

in deze stad
waar we hopen op minder auto's op straat, op
meer kleur in aula's, op meer groen op pleinen,
op meer stem, minder vuil,
of op z'n minst een kompas
voor wat komt

- EVELIEN FEYS

BEDANKT

Zo, dat is alweer achter de kiezen. Voor ons was het maken van dit magazine alleszins onvergetelijk, en wij hopen – met een lichte vorm van grootheidswaanzin – dat onze woorden toch voor even in uw hoofd mogen blijven hangen. Schrijvers bestaan tenslotte niet zonder lezers. We dragen deze pagina graag op aan alle personen en instanties zonder wie we dit nooit hadden kunnen realiseren. Uit het diepste van ons literaire hart: bedankt.

HOOFDREDACTIE

Evelien Feys
Helena Van Looveren

REDACTIE

Cedric Brouwers
Elisabeth De Clercq
Jakob D'herde
Willem Hubrechts
Sigrid Vangeneugden

GASTSCHRIJVERS

Martijn Van den Bogaert
Lien Berben (LOKO Cultuur)
Marc Dubois
Nicolas Duerinck (de loeiende koe)

COVER

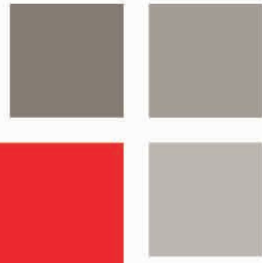
project: Existenzweek – Gebouw Q
foto: Helena Van Looveren

Jolien Caerels, Natalie Boeykens, Wouter Geyskens, Geert De Neuter, Brecht Heytens, Vectorworks, Eternit, Isolteam, de afdeling Bouwmechanica en professor Edwin Reynders, de loeiende koe en LOKO Cultuur

En tenslotte bedanken we ook u, beste lezer, en we hopen dat deze achtste jaargang van Unité u gesmaakt heeft. Ons analoge liedje is uitgezongen, maar u vindt ons nog voor de rest van het academiejaar terug op Unité Online!

[WEB] www.existenz.be
[FB] Existenz
[IG] _existenz
[SC] Existenzleuven

SVK

Experts in
fibre cement

REYNAERS
aluminium

Unité is het semestriële architectuurtijdschrift van Existenz, een cultuurorganisatie van 1e Master studenten burgerlijk ingenieur-architect aan de KU Leuven, die voor het 23e jaar op rij trachten antwoorden te geven op de vraag wat architectuur – in de ruimste zin van het woord – kan bieden. Hierbij betrekken we kunst, muziek en wetenschap om tot iets méér te komen.

In deze Unité bundelen de redacteurs artikels, reportages, analyses, opinies ... waarin zij als architectuurstudent hun blik laten glijden over Existenz en de architectuur in haar bredere context. Dit jaar zijn er op de Existenzwebsite ook online Unité-artikels te lezen die een uitbreiding vormen op dit analoge exemplaar en/of de focus leggen op de actualiteit.

